

Wojciech Sitek

Żegnaj, Ameryko

Mitologia późnego kapitalizmu
w filmach Michaela Manna

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Żegnaj, Ameryko

Wojciech Sitek

Żegnaj, Ameryko
Mitologia późnego kapitalizmu
w filmach Michaela Manna

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2024

[Kup książkę](#)

Recenzja
Andrzej Pitrus
Krzysztof Loska

Patronat

ekrany
Film & Media

Polskie Towarzystwo
Badań nad Filmem
i Mediami

[Kup książkę](#)

Spis treści

7 — Pożegnanie

17 — Poszukiwanie porządku

21 — Dwaj mordercy i dwa kapitalizmy

29 — Najbliżej autentycznego życia

37 — Na tropie przemian

57 — Kolor pieniędzy

60 — Witaj w świecie!

68 — Aura późnego kapitalizmu

76 — Zabójcza zieleń dolara

81 — W świecie niekończącej się tułaczki

89 — Poszukiwanie centrum

94 — Miasto wiecznej podróży

97 — Etos profesjonalisty i etyka obowiązku

106 — Droga do perfekcji

116 — Lud w poszukiwaniu ciągłości

123 — Eksperci w poszukiwaniu stabilności

128 — Widmowy świat samotności

135 — W sidłach wiecznej konsumpcji

140 — Przyjemność konsumowania

147 — Konsumpcja „w cieniu słońca”

156 — Świątynia konsumpcji

165 — Siła nostalgii

169	_____	Pochwała prostoty
177	_____	Świat totalnej paranoi
187	_____	W pułapce nierówności
193	_____	Podstawy społecznych nierówności
200	_____	Nienaruszalne podziały
210	_____	Walka o status społeczny
217	_____	Deformacje tożsamości
225	_____	Ku zwodniczej wolności
225	_____	Za wielką wodą
231	_____	W oceanie możliwości
236	_____	Konfrontacja ze światem
243	_____	W poszukiwaniu portu
249	_____	Nota edytorska
251	_____	Bibliografia
267	_____	Filmografia
271	_____	Spis ilustracji
273	_____	Indeks osobowy
283	_____	Summary

Pożegnanie

Twórczość Michaela Manna jest naznaczona rozstaniem. Bohaterowie skonfrontowani z nieprzyjazną rzeczywistością żegnają się ze swoimi bliskimi, miejscem zamieszkania, dotychczasowym zawodem, ale też marzeniami i fantazjami. Niektóre pożegnania są wyrażane wprost w sentymentalnych deklaracjach, inne natomiast dokonują się samoczynnie. Choć część protagonistów chlubi się własną decyzyjnością, to rzadko kiedy życiowe zwroty wynikają z ich woli – są raczej wyzwalane w trakcie podążania za kapitalistyczną wykładnią. W światach przedstawionych rozłąka jest pożądana, przyspiesza bowiem wykonanie ponowoczesnego projektu. Mówiąc inaczej: na bohaterach filmów Manna ciąży przymus – opuszczenie wspólnot rodzinnych i zanegowanie relacji romantycznych zwiększa szansę na realizację awansu ekonomicznego. Realia oparte na programie neoliberalnym faworyzują samotników gotowych do poświęceń, zimnych profesjonalistów nieprzysięgających się do ludzi i miejsc. Frank ze *Złodzieja* (1981) i James z *Miami Vice* (2006) pozbywają się więc balastu – uciekają przed zobowiązaniami społecznymi i odpowiedzialnością.

Protagonści z filmów i seriali Manna tylko na pozór są silnymi jednostkami. Gniewnie reagują na próby ograniczenia niezależności, ale wybiórczo pojmują swoją autonomię. O ile prędko uzmysławiają sobie utratę części wolności na rzecz relacji prywatnych, o tyle odkrycie podległości względem amerykańskiej mitologii przychodzi im z trudem. Następuje to zwykle za późno. Kiedy Patrick z *Wydarzyło się w Los Angeles* (1989) i Max z *Zakładnika* (2004) uświadamiają sobie destrukcyjne oddziaływanie ideologii, nie mogą już prze wartościować swojego życia. Niby próbują umknąć ze świata ufundowanego na przykazaniach późnego kapitalizmu (negują swoje ekonomiczne zachcianki, namierzają odmienne wartości, podsycają wizję nowego życia), ale, uwikłani w liczne zobowiązania, ostatecznie rezygnują z ucieczki.

Ten kult indywidualizmu rozbija poczucie przynależności do tradycyjnej wspólnoty. W filmach Manna można jednak wskazać momenty, gdy

postacie starają się ocalić relacje miłosne czy rodzinne. Uświadamiając sobie, że pustkę emocjonalną pogłębia schlebianie jednostkowej wolności, ulegają pragnieniu bliskości z partnerką lub kochanką. Starają się wtedy przerwać dotychczasowe starania ekonomiczne, uzasadniane przez ciężącego nad nimi ducha kapitalizmu¹. Przez chwilę na horyzoncie widnieje zapowiedź innej egzystencji: zrównoważonej, zakorzenionej w solidarności i wspólnotowości. Kiedy bohaterowie zauważają, że amerykańska mitologia, na której wsparli marzenia, izoluje ich, przysposabia do samotnej egzystencji, a wreszcie bezlitośnie drenuje, podejmują próbę zerwania z ideologicznym nakazem. Neil z *Gorączki* (1995) i John z *Wrogów publicznych* (2009) zaczynają snuć plany wyjazdu i wydaje się, że za moment wykrzyczą: „Żegnaj, Ameryko!”. Stopniowo tracą jednak zapał, a cel podróży się oddala. Ucieczka przestaje być możliwa. Czy na zawsze ugrzęzną w bezkształtnej rzeczywistości?

W takiej sytuacji znajduje się także taksówkarz Max, tytułowy *Zakładnik*, który utknąwszy w miejskim labiryncie Los Angeles, wciąż fantazjuje o opuszczeniu betonowej pustyni. Jego marzenia o ucieczce skupia fotografia rajskiej wyspy: pocztówka przechowywana za osłoną przeciwsłoneczną w samochodzie niczym religijny talizman. Ta wyobrażona przestrzeń jawi się jako pozytywna rzeczywistość – autentyczny punkt pozwalający przetrwać w świecie iluzji. Wyspa nadaje codziennej harówce sens. Zanim jednak taksówkarz wyruszy w jej kierunku, próbuje poukładać swoją egzystencję: zgromadzić oszczędności, założyć firmę (nazwaną, oczywiście, „Wyspa”), ocalić matkę. Pokładając wiarę w instytucji nagrody za ciężką pracę, Max wydaje się reliktem innego czasu. Luc Boltanski i Ève Chiapello w rozważaniach na temat odsłony kapitalizmu z połowy XX wieku, zwracali uwagę na jego mobilizującą siłę, tkwiącą w obietnicy tworzenia środowisk opiekuńczych, perspektywach rozwoju kariery, satysfakcji powodowanej konsumpcją². Zakładnik nie znajdzie spełnienia. Mierzy się bowiem z odmiennymi realiami – nobilitującymi kreatywność, reaktywność i elastyczność³. W kapitalizmie sieciowym pracownik

1 Luc Boltanski i Ève Chiapello duchem kapitalizmu nazywają „ideologię, która usprawiedliwia zaangażowanie w kapitalizm” i która przypomina o indywidualnych oraz zbiorowych korzyściach uczestnictwa w kapitalizmie. Zob. L. Boltanski, È. Chiapello, *Nowy duch kapitalizmu*, przeł. F. Rogalski, Oficyna Naukowa, Warszawa 2022, s. 32.

2 Por. ibidem, s. 47–48.

3 Ibidem, s. 143. Autorzy zwracają uwagę na to, że, w odróżnieniu od aury towarzyszącej kapitalizmowi połowy XX wieku, nowy duch kapitalizmu uznaje przede wszystkim wartość

najemny nie może liczyć na odpoczynek⁴. Skoro wyspa jest wyłącznie mirażem, to nawet samo pragnienie ucieczki poza system okazuje się produktem neoliberalizmu. Fantazja o istnieniu wyłomu jest ufundowana na oczywistym podstępnie: niekapitalistyczne zewnątrz⁵ czeka ponoć na tych, którzy wcześniej spełnią wszystkie – spisane drobnym drukiem – warunki. Jeffrey z *Informatora* (1999) boleśnie przekonuje się o iluzyjności tego zapewnienia.

W niniejszej książce często powracać będzie temat napięć między realiami kapitalizmu keynesowskiego i neoliberalnego. Bohaterowie filmów Man-na trwają w osobliwym położeniu – konfrontują się z siłami zglobalizowanego kapitału, ale ich wewnętrzny radar każe im funkcjonować zgodnie z etyką kapitalizmu połowy XX wieku. Z tego względu główny bohater *Zakładnika* szuka wyśniewanej oazy i marzy o zorganizowaniu swojego życia na określonej modłę, zapominając, że świat jest kształtowany przez niematerialne przepływy. Tymczasem by stać się człowiekiem wielkim, nie można odgrywać jedynie roli kompetentnego pracownika⁶. Taksówkarz-marzyciel musi ostatecznie zrozumieć swoje miejsce w sieciowej strukturze rzeczywistości.

Max próbuje wymknąć się z sieci, jednak bez powodzenia. Z sieci – jak się okazuje – nie można też wypaść. Choć podczas kolejnych przejazdów ulicami metropolii mężczyzna wykonuje coraz bardziej niebezpieczne manewry i inicjuje wypadki drogowe w celu powstrzymania własnej mobilności, pozostaje w ciągłym ruchu. Krąży po miejskim labiryncie mniej lub bardziej intensywnie, jakby spoczynek nie był możliwy. Czy w tej sieci przepływów

aktywności: „Wyżej ceni się robienie czegoś, ruszanie się i zmienianie niż stabilność, która często uchodzi za synonim bezczynności”. Ibidem, s. 237–238.

- 4 Kapitalizm coraz częściej „spogląda” w kierunku – wymykającego się dotąd utowarowieniu – snu. Jak pisze Jonathan Crary, „[...] kruchość ludzkiej egzystencji jest coraz gorzej tolerowana, a sen przestaje być czymś koniecznym i nieuniknionym. W jego ramach idea pracy pozbawionej przerw i ograniczeń wydaje się rozsądna lub wręcz normalna”. J. Crary, *24/7. Późny kapitalizm i koniec snu*, przeł. D. Żukowski, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2015, s. 22.
- 5 W obrębie refleksji polskojęzycznej kategorię kapitalistycznego zewnątrz w namyśle nad dobrami wspólnymi rozpatruje między innymi Łukasz Moll. Zob. Ł. Moll, *Sytuując to, co wspólne. De Angelis, Agamben i zewnątrz kapitalizmu*, „Praktyka Teoretyczna” 2017, nr 25.
- 6 Współczesny kapitalizm nakazuje faworyzować tych uczestników życia społecznego, którzy odznaczają się na przykład mobilnością fizyczną i intelektualną, zdolnościami adaptacji, wszechstronnością, umiejętnością podejmowania ryzyka. Zob. L. Boltanski, È. Chiapello, *Nowy duch kapitalizmu...*, s. 172–183. Człowiekiem małym jest z kolei osoba niezaangażowana, nieufna, zamknięta w sobie, usztywniona (nieelastyczna) i unieruchomiona. Zob. ibidem, s. 183–184.

nie ma żadnych przesmyków, pęknięć ani nawet rys? W tym ujęciu Max jest swoistą inkarnacją bohatera powieści *Wyspa* Jamesa Grahama Ballarda. Brytyjski pisarz zrelacjonował w niej historię architekta Maitlanda, który traci panowanie nad pojazdem i trafia w niewidoczną dla uczestników ruchu przestrzeń pod wiaduktem, między autostradowymi korytarzami. Teren, nazywany przez bohatera wyspą, staje się jego domem. Znalazłszy się poza nawiasem społeczeństwa, Maitland sięga po resztki i odpady systemu (przerdzewiałe szczątki samochodów, jedzenie wyrzucane przez okna aut podczas jazdy), by z czasem zacząć porządkować przestrzeń według kapitalistycznej formy. To osobliwy gest: bohater niby tkwiący poza siecią bierze obszar w posiadanie i kształtuje go wedle wzoru obowiązującego w sieci. Na tym polega siła oddziaływania ideologii. Obecna w życiu obu mężczyzn metaforyczna figura wyspy nie tylko definiuje ich światopogląd, ale daje również wgląd w strukturę portretowanych rzeczywistości. O ile Ballard sygnalizuje, że na wyspie można się rozgościć, o tyle Mann skupia uwagę na realiach, w których nie ma już obszarów istniejących obok sieci. Nawet oceaniczna wyspa jest jej elementem.

Powieść o wysepce pośrodku autostrady nie została przywołana bez powodu. W niniejszych rozważaniach twórczość Ballarda stanowi ważny punkt odniesienia dla analizy późnokapitalistycznych praktyk portretowanych przez Manna. Choć na pierwszy rzut oka tych autorów nie łączy wiele, to traktuję ich jako reprezentantów krytycznego dwugłosu na temat systemu. Narodziny brytyjskiego powieściopisarza zbiegły się w czasie z początkiem wielkiego kryzysu (1930). Pierwsze publikacje pojawiły się z kolei w okresie złotego wieku kapitalizmu i jego krytyk z lat 60. minionego stulecia. Sceptyczne podejście do sojuszu przedstawicieli wielkiego biznesu i piewców purytanizmu Ballard wyrażał zarówno w tekstach jawnie parodystycznych, jak i metaforycznie – w różnych wariantach opowieści o przyszłościach wyobrażonych. Podkreślał, że nie był pisarzem politycznym⁷, a jednak w swojej twórczości konsekwentnie prowadził ofensywę przeciwko systemowi. Katastrofa ekologiczna, ekspansja praktyk konsumpcyjnych, wypaczenia pejzażu medialnego drugiej połowy XX wieku były ważnymi jej aspektami.

W wydanej w 1981 roku powieści *Witaj, Ameryko* Ballard nakreślił realia świata, w którym kryzys energetyczny doprowadził do przetasowania

7 J.G. Ballard, *The Imagination on Trial: J.G. Ballard*, rozm. przepr. A. Burns, https://www.jgballard.ca/media/1974_imagination_on_trial.html [dostęp: 10.02.2019].

globalnego układu sił. W nowym porządku Stany Zjednoczone nie istnieją. Choć Ballard eksploruje kondycję psychiczną bohaterów, to pochyła się także nad wielkimi narracjami. Obie kwestie splatają się w postaci nielegalnego migranta, Europejczyka Wayne'a, który fantazjuje o symbolicznym podboju dawnego mocarstwa, doświadczonego zmianami klimatycznymi i wybuchami bomb atomowych. By zrozumieć kraj ze swoich marzeń, odbywa wędrówkę mitologiczną. Przekroczenie oceanu, droga ze wschodu na zachód i zdobycie przestworzy wydają się kwintesencją amerykańskiego stylu życia. Jak pisał Jean Baudrillard, „*freeways, safeways, skylines*, prędkość, pustynie – oto Ameryka”⁸. Pejzaż świata przedstawionego, znaczony przez ocean i pustynię (tak chętnie metaforyzowany przez filozofów zgłębiających ponowoczesny stan rzeczy), daje wgląd w podstawy amerykańskiego mitu. Zawarta w powieści zachęta do intensyfikacji mobilności i przekraczania granic oddaje profil kapitalistycznej Ameryki drugiej połowy XX wieku. W trakcie podróży nad Europejczykiem czuwają zresztą duchy przeszłości – amerykańscy prezydenci.

Fantasmagorie bohatera są podsycane przez gadżety. W przypadkowo zdobytych poszarzałych czasopiśmie mężczyzna rozpoznaje relikty dawnego świata – kolejne artykuły opowiadają o jachtach, odrzutowcach, promach kosmicznych i ośrodkach konsumpcji. Obrazy te fundują pragnienia wszystkich postaci: zarówno małe (popkultura i konsumpcja), jak i wielkie (władza, wysoki status)⁹. Kontynent został zniszczony, ale wiedzeni amerykańskim marzeniem Europejczycy nie pozwalają odesłać się z niczym. Kolejne ekspedycje kolonizatorów wciąż witają się z Ameryką. Mimo niegościnnego przyjęcia przybysze pielęgnują te same fantazje. Zostają w Nowym Świecie, by przywracać jego dawną chwałę. Ulegają ideologicznemu wezwaniu, bo ci, którzy z uwagą wsłuchują się w głos amerykańskiej mitologii, nie pozostają z pustymi rękami. W powieściach Ballarda można dostrzec potrzebę odzyskiwania wartości liberalnego kapitalizmu w – zdawałoby się – postkapitalistycznych realiach. Zdaniem Duncana Bella to w jednostce i jej kreatywności pisarz pokładał nadzieję. Ważniejsze od działania zbiorowego miało

8 J. Baudrillard, *Ameryka*, przeł. R. Lis, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2001, s. 35.

9 Bohater powieści, pasażer na gapę rejsu do Stanów Zjednoczonych, słyszy od kapitana okrętu, że stanowisko 45. Prezydenta Stanów Zjednoczonych pozostaje nieobsadzone. Młody marzyciel będzie później snuł reaganowskie i trumpowskie fantazje: „Wystarczy mi dziesięć lat, żeby ten kraj znów uczynić wielkim”. Zob. J.G. Ballard, *Witaj, Ameryko*, przeł. P. Cholewa, Książnica, Katowice 2007, s. 198.

być osobiste spełnienie¹⁰. Pionierzy nawiązują kontakt z wymarłą cywilizacją: witają się z ożłoconym Nowym Jorkiem, podsycającym marzenia o podboju i bogactwie. Złoto okazuje się tylko pustynnym pyłem, ale pod jego wierzchnią warstwą kryją się kolejne impulsy do odkrywania i klasyfikowania rzeczywistości. Zakończenie powieści jest względnie optymistyczne. Po śmierci samozwańczego prezydenta, przypominającego XX-wiecznego obłąkanego kaznodzieję z telewizji, bohaterowie przystępują do pracy nad nowym rozdziałem amerykańskiej historii.

Śmierć Ballarda zbiegła się z ogólnoświatowym kryzysem na rynkach finansowych (2009)¹¹. W tym samym czasie studio Universal wprowadziło na ekrany film *Wrogowie publiczni*, w którym krytyka kapitalizmu zatoczyła koło i znalazła punkt zaczepienia w okresie kształtowania się dużych przedsiębiorstw, właściwych dla wspomnianego wcześniej złotego wieku. Mann odsłania inną perspektywę niż Ballard. W twórczości amerykańskiego reżysera dotychczasowi idealisci, doświadczeni licznymi niesprawiedliwościami, postanawiają pożegnać Amerykę. Dotyka ich jednak pewien paradoks: nie będąc afirmatywnie nastawieni względem systemu, ale też nie chcąc funkcjonować poza nim, lokują się na jego granicy. Pozostają w takim stopniu uwikłani w jego reguły, iż nie dość, że nie potrafią zdobyć się na gest odłączenia, to ostatecznie – pod wpływem ekonomicznych nacisków – w pełni się mu poświęcają. Okazuje się, że linia demarkacyjna jest zwodnicza – nie istnieje wszak zewnątrz, w którym można byłoby schronić się przed dyrektywami systemu. Tak-sówkarz, kucharz, pięściarz, włamywacz, pracownik międzynarodowego przedsiębiorstwa – wszyscy pozostają obojętni na własne potrzeby moralne i prośby ukochanych. Reagują jedynie na docierające do nich odpowiedzi, by zadośćuczynić zawodowym powinnościom. Te sygnały atakują zewsząd: są obecne w okalających ich przestrzeniach. Imponujące wieżowce, spektakularne szklane fasady, niekończące się linie autostrad intensyfikują fantazje o dobrobycie. Fetyszyzowane przez Manna metropolie są pomnikami systemu – w najwyższym stopniu skupiają w sobie mitologię późnego kapitalizmu¹².

10 Por. D. Bell, *J.G. Ballard's Surrealist Liberalism*, „Political Theory” 2020, no. 49, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0090591720981890> [dostęp: 10.02.2022].

11 Zob. F. Cord, *J.G. Ballard's Politics: Late Capitalism, Power, and the Pataphysics of Resistance*, De Gruyter, Berlin 2018, s. 5.

12 Zob. J. Peck, N. Theodore, N. Brenner, *Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations*, „SAIS Review” 2009, vol. 29, no. 1.

Analizę twórczości brytyjskiego literata Mark Fisher zwieńczył pytaniem: „Gdzie są jego dwudziestopierwszowieczni spadkobiercy? Ci, którzy potrafili wykorzystać pomysły Ballarda z lat sześćdziesiątych jako schematy i plany dla nowego rodzaju fikcji?”¹³. Traktuję Manna jako spadkobiercę Ballarda. Oplatające rzeczywistość drogi szybkiego ruchu, rozrastające się miasta, gorączka samochodowa, piętrzące się wysokościowce stanowią podstawowe motywy jego twórczości, a przy okazji także najbardziej dosłowne emblematy neoliberalizmu¹⁴. Mimo przywiązania do fikcjonalnych realiów reżysera interesuje prawda o rzeczywistości. Ballard zwracał uwagę na to, że zadaniem pisarza nie jest opowiadanie fikcji, lecz relacjonowanie rzeczywistości, a tym samym – odnajdywanie autentyzmu¹⁵. Jego działalność była więc, jak sam podkreślał, napędzana potrzebą odkrycia prawdy o danej sytuacji¹⁶. Mann prezentuje zbliżoną orientację. Ostatecznie, nawet gdy kręci horror, utrzymany w baśniowej poetyce, to zależy mu na tym, by „mieć do czynienia z materią nierealistyczną, ale potraktować ją w sposób realistyczny”¹⁷.

Choć bohater tej książki jest wyrafinowanym stylistą, hollywoodzkim rzemieślnikiem, specjalistą od efektownego kina gatunkowego i pełnych blichtru seriali, w jego twórczości regularnie powraca potrzeba mierzenia się

13 M. Fisher, *K-punk: The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher*, Repeater, London 2018 [e-book, epub], 16.12.

14 Przyglądając się procesom zainicjowanym w drugiej połowie XX wieku, David Harvey kreśli charakterystykę ideologii neoliberalnej. Zdaniem badacza współczesną politykę znamionują między innymi: sprzyjanie interesom wielkich korporacji, a więc zmierzanie do prywatyzacji majątków i przekazywania instytucji zarządzanych wcześniej przez państwo w ręce przedstawicieli sektora prywatnego (pod hasłami swobody, elastyczności i konkurencji); zakwestionowanie wszelkich form solidarności społecznej oraz zredukowanie lub zupełnie wyłączenie mechanizmów kontroli państwowej; zniesienie barier dla kapitału i otwarcie rynków dla korporacji; troska o instytucje finansowe, które legitymizują nowy porządek; postępujący antydemokratyzm, wynikający z ograniczania parlamentarnej drogi stanowienia prawa i faworyzowania elit finansowych (tworzących sprzyjające im regulacje prawne); idealistyczna narracja o wolności, oznaczająca zwykle całkowitą odpowiedzialność człowieka za własny los w wymiarze ekonomicznym (a więc postulująca pozostawienie jednostki samej sobie w świecie wielkich korporacji). Zob. D. Harvey, *Przestrzenie globalnego kapitalizmu*, przeł. J.P. Listwan, Książka i Prasa, Warszawa 2016, s. 36–42.

15 J.G. Ballard, *The Imagination...*

16 J.G. Ballard, *Against Entropy*, rozm. przepr. P. Ronnov-Jessen, „Literary Review” 1984, no. 74, <https://literaryreview.co.uk/against-entropy-interview-with-j-g-ballard> [dostęp: 10.02.2019].

17 M. Mann, *Wampiry i Trzecia Rzesza*, „Film” 1984, nr 27, s. 12.

z surową rzeczywistością pozaekranową. Portretowane realia są przeniknięte wymogami późnego kapitalizmu. Książka ta – nie zawsze atrakcyjna w popularnym sensie – prawdopodobnie nie usatysfakcjonuje Czytelników, którzy woleliby obrać inny kierunek albo pragnęliby prędkiej realizacji celu podróży. Z tego względu chcę opatrzyć *Żegnaj, Ameryko* ostrzeżeniem: w książce nie pojawiają się drobiazgowo analizy poszczególnych ekranowych dzieł Manna. Brakuje w niej również rozbiorów, wspartych na ciekawostkach realizacyjnych i kulisach powstawania filmów. Tę funkcję spełniają liczne monografie i opracowania internetowe. Niniejsza pozycja stanowi raczej ich rewers. Publikacje skupione na twórczości Manna (w tym także najnowsza, wydana w 2022 roku, książka Jamesa Slaymakera *Time Is Luck. The Cinema of Michael Mann*¹⁸) odznaczają się zwykle uporządkowaną strukturą – niczym przewodniki oprowadzają po uniwersum reżysera. W odróżnieniu od Slaymakera i jego poprzedników (między innymi Vincenta M. Gaina, Stevena Rybina, Marka Steenslanda, Stevena Sandersa) proponuję mniej zdyscyplinowane rozpoznanie. Pozostaje ono uwikłane w namysł – być może dość hermetyczny – nad regularnie wybrzmiewającymi w filmach zagadnieniami społecznymi. Wychodzę z założenia, że nomadyczne życie bohaterów, odczuwane zagubienie i niepewność, a wreszcie podejmowane próby odnalezienia wytchnienia mają swoje źródło w realiach późnego kapitalizmu. Motyw ten definiuje moje poszukiwania. Nie przyświecała mi ambicja stworzenia monografii, która przywoływałaby wszystkie aspekty twórczości Manna¹⁹. Zdaję sobie sprawę z obecnych w książce szczelin, pustych miejsc, niedopowiedzeń – również na polu refleksji socjologicznej, z której osiągnąć czerpię. Być może

18 J. Slaymaker, *Time Is Luck. The Cinema of Michael Mann*, Telos Publishing, Canterbury 2022.

19 Dobór zagadnień w książce jest podyktowany troską o względną spójność wywodu. Wiele rozwiązań estetycznych i motywów fabularnych nie zostało przeze mnie uwzględnionych. Niniejsze opracowanie nie aspiruje więc do miana całościowej monografii amerykańskiego reżysera. Analizy wciąż domaga się, między innymi, sytuacja egzystencjalna bohaterów czy też kwestia ich emocjonalnych uniesień. W obrębie polskojęzycznej działalności popularyzatorskiej warto zwrócić uwagę na liczne inicjatywy odsłaniające inne wymiary omawianej tu twórczości. Do najciekawszych należą rozważania Doroty Jędrzejewskiej-Szpak (*Z moich ust*), odzyskującej romantyczną aurę filmów Manna, kolaże Arkadiusza Szpaka (*no hay banda*), przedstawiające charakterystyczne wyimki ze stylu wizualnego reżysera, odcinek podcastu Michała Oleszczyka (*SpoilerMaster*), referujący różne konteksty *Gorączki*, czy też materiał z kanału YouTube Szymona Kołodziejczyka (*Język Filmu*), poświęcony technicznym kwestiom wspomnianego filmu.

wzbudzą one podejrzenia osób pragnących silnego zakorzenienia dyskursu w wykładni metodologicznej. Świadomie przyjmuję jednak konwencję mniej zobowiązującego krążenia po ekranowym świecie z uwzględnieniem ciężącego nad nim systemu; snucia się ulicami portretowanych metropolii i rozważania sytuacji bohaterów-tułaczy. Lektura może przypominać labiryntową przeprawę Maksa albo zakręcające smugi autostradowe z powieści *Wyspa*. Pragnąłem bowiem w samym wywodzie utkać siatkę, jaką dostrzegam w filmach i serialach Manna.

Moje spojrzenie na twórczość reżysera nie jest warunkowane chęcią stworzenia ścisłego i precyzyjnego omówienia. Chodzi raczej o potrzebę oswojenia rzeczywistości. Nie potrafię oglądać filmów Manna inaczej niż z pełnym zaangażowaniem emocjonalnym. Często powodują one mój głęboki niepokój, ale dają też nadzieję. W pewnym sensie jest to zatem książka o lękach współczesnego „człowieka przeciążonego”. Samotna wędrówka przez twórczość Amerykanina pomogła mi, choć na moment, odzyskać życiową orientację. Będąc spadkobiercą etosu klasy robotniczej, wychowankiem blokowiska, prekariuszem, który realizuje – nierzadko w bólach – skromny awans społeczny, odnajduję fragmenty swojego odbicia w twórczości Michaela Manna. Choć ekranowa klasa niższa często ponosi porażki, to ostatecznie wierzę – tak jak naiwny Zakładnik – że po wykonanej pracy czeka nagroda: oceaniczna wyspa albo chociaż wysepka między pasami drogowymi autostrady.

Ta podróż wiedzie przez Stany Zjednoczone. Jej początek wyznaczają bohaterowie powieści Ballarda, którzy przekraczają nowojorską „bramę do Ameryki” i ze Wschodniego Wybrzeża kierują się w głąb lądu²⁰. O jej kresie poświadczają protagoniści filmów Manna, częstokroć przystający na zachodniej krawędzi kontynentu. Na krańcu świata, w Los Angeles, zauważają, że tułaczka nie zbliżyła ich do żadnego konkretnego celu. Twórczość obu autorów przypomina o pewnych sprzecznościach – mimo kolejnych kryzysów kapitalizm rośnie w siłę, adaptuje się i rozpracowuje krytyczne głosy. W warunkach konsekwentnego poszerzania bezwzględного eksperymentu ekonomicznego można wyłącznie podjąć próbę umknienia z tak skonstruowanej rzeczywistości.

Żegnaj, Ameryko.

20 Podobnie rozpoczął swoją wędrówkę Michael Mann w 1971 roku, kiedy po kilku latach spędzonych w Europie postanowił na nowo odkryć ojczyznę.

Bibliografia

- (ab), *Supergliny w rytmie rocka*, „Film” 1989, nr 39, s. 18–19.
- Adelstein J., *Tokyo Vice. Sekrety japońskiego półświatka*, przeł. J. Żuławnik, Wydawnictwo Poradnia K, Warszawa 2021.
- Aldridge A., *Konsumpcja*, przeł. M. Żakowski, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
- Althusser L., *Ideologie i aparaty ideologiczne państwa*, przeł. A. Staroń, „Recykling idei” 2006, <http://recyklingidei.pl/althusser-ideologie-aparaty-ideologiczne-panstwa> [dostęp: 10.02.2019].
- Ambrose T., *LA Story. The Making of Michael Mann’s “Heat”*, „Scraps from the Loft” 2018, <https://scrapsfromtheloft.com/2018/03/29/michael-mann-the-making-of-heat/> [dostęp: 10.02.2019].
- Arnett R., *Michael Mann and Nonplace. A Nietzschean Element in Mann’s Modern Crime Films*, in: *The Philosophy of Michael Mann*, eds. S.M. Sanders, A.J. Skoble, R.B. Palmer, University Press of Kentucky, Lexington 2014, s. 14–30.
- Augé M., *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*, przeł. R. Chymkowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Bachelard G., *Wyobrażenia poetycka. Wybór pism*, przeł. H. Chudak, A. Tatarkiewicz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1975.
- Bachtin M., *Twórczość Franciszka Rabelais’a a kultura ludowa średniowiecza i renesansu*, przeł. A. i A. Gorenio, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1975.
- Badenhausen K., *America’s Most Miserable Cities*, „Forbes” 2012, <https://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2012/02/02/americas-most-miserable-cities/#7094f6d359a6> [dostęp: 10.02.2019].
- Baldwin E., Longhurst B., McCracken S., Ogborn M., Smith G., *Wstęp do kulturoznawstwa*, przeł. M. Kaczyński, J. Łoziński, T. Rosiński, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2007.
- Baldwin R., *Los Angeles. Miasto-państwo w siedmiu lekcjach*, przeł. F. Łobodziński, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2022.
- Ballard J.G., *Against Entropy* [rozm. przepr. P. Ronnov-Jessen], „Literary Review” 1984, no. 74, <https://literaryreview.co.uk/against-entropy-interview-with-j-g-ballard> [dostęp: 10.02.2019].

- Ballard J.G., *Deep Ends*, https://www.jgballard.ca/deep_ends/drive_mag_article.html [dostęp: 10.02.2019].
- Ballard J.G., *J.G. Ballard, The Art of Fiction No. 85* [rozm. przepr. Th. Frick], „The Paris Review” 1984, no. 94, <https://www.theparisreview.org/interviews/2929/the-art-of-fiction-no-85-j-g-ballard> [dostęp: 10.02.2019].
- Ballard J.G., *The Imagination On Trial: J.G. Ballard* [rozm. przepr. A. Burns], https://www.jgballard.ca/media/1974_imagination_on_trial.html [dostęp: 10.02.2019].
- Ballard J.G., *Kokainowe noce*, przeł. G. Jagielska, Książnica, Katowice 2006.
- Ballard J.G., *Kraksa*, przeł. J. Manicki, Wydawnictwo „Amber”, Warszawa 1996.
- Ballard J.G., *Moving Pictures – Chris Petit on JG Ballard* [rozm. przepr. Ch. Petit], <https://www.youtube.com/watch?v=GHFurliLvcM> [dostęp: 10.02.2019].
- Ballard J.G., *Ogród czasu*, przeł. L. Jęczyk, Z. Uhrynowska-Hanasz, Vis-à-vis/Etiuda, Kraków 2009.
- Ballard J.G., *Rzeźbiarze chmur*, przeł. B. Drozdowski, L. Jęczyk, R. Stiller, Vis-à-vis/Etiuda, Kraków 2010.
- Ballard J.G., *Witaj, Ameryko*, przeł. P. Cholewa, Książnica, Katowice 2007.
- Banham R., *Los Angeles. The Architecture of Four Ecologies*, University of California Press, London 1971.
- Barański J., *Świat rzeczy. Zarys antropologiczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007.
- Barker J.M., *Out of Sync, Out of Sight: Synaesthesia and Film Spectacle*, „Paragraph” 2008, no. 31, s. 236–251.
- Bartnik C.S., *Polska teologia miasta*, w: *Miasto i kultura polska doby przemysłowej. Wartości*, red. H. Imbs, Ossolineum, Wrocław 1993, s. 51–60.
- Baudrillard J., *Ameryka*, przeł. R. Lis, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2001.
- Baudrillard J., *Duch terroryzmu. Requiem dla Twin Towers*, przeł. R. Lis, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2005.
- Baudrillard J., *Przejrzystość zła*, przeł. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2009.
- Baudrillard J., *Spółczesność konsumpcyjna. Jego mity i struktury*, przeł. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
- Baudrillard J., *Symulakry i symulacja*, przeł. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2005.
- Baudrillard J., *W cieniu milczącej większości albo kres sfery społecznej*, przeł. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
- Baum D., *Wolność i spluwa. Podróż przez uzbrojoną Amerykę*, przeł. R. Lisowski, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2018 [e-book, pdf].

- Bauman Z., *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Instytut Kultury, Warszawa 1994.
- Bauman Z., *Etyka ponowoczesna*, przeł. J. Bauman, J. Tokarska-Bakir, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, przeł. E. Klekot, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Bauman Z., *Między chwilą a pięknem. O sztuce w rozpadzonym świecie*, przeł. A. Kunka, R.F. Muniak, A. Zeidler-Janiszewska, Oficyna, Łódź 2010.
- Bauman Z., *O ponowoczesnym stanie rzeczy* [rozm. przepr. K. Łęcki, M. Tyl], „Opcje” 1997, nr 1, s. 82–90.
- Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, przeł. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
- Bauman Z., *Płynne czasy. Życie w epoce niepewności*, przeł. M. Żakowski, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007.
- Bauman Z., *Płynne życie*, przeł. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007.
- Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2013.
- Bauman Z., *Socjologia*, przeł. J. Łoziński, Wydawnictwo Zys i S-ka, Poznań 1996.
- Bauman Z., *Spółczesność w stanie obłąkania*, przeł. J. Margański, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
- Bauman Z., *Straty uboczne. Nierówności społeczne w epoce globalizacji*, przeł. J. Hunia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Bauman Z., *Wspólnota. W poszukiwaniu bezpieczeństwa w niepewnym świecie*, przeł. J. Margański, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2008.
- Bauman Z., *Życie na przemiał*, przeł. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2004.
- Bauman Z., Lyon D., *Płynna inwigilacja. Rozmowy*, przeł. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2013.
- Beattie S., *Interview* [rozm. przepr. C. le Couteur], „ShootingPeople” 2005, <https://shootingpeople.org/interviews.php?mode=beattie> [dostęp: 10.02.2019].
- Beck U., *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, przeł. S. Cieśla, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Bell D., *J.G. Ballard's Surrealist Liberalism*, „Political Theory” 2020, no. 49, <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0090591720981890> [dostęp: 10.02.2022].
- Bell D., *Kulturowe sprzeczności kapitalizmu*, przeł. S. Amsterdamski, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2014.
- Bellamy J., Howard E., *The Conversations. Michael Mann*, „Slant” 2009, <https://www.slantmagazine.com/film/the-conversations-michael-mann/> [dostęp: 10.02.2019].

- Bey H., *Tymczasowa Strefa Autonomiczna i inne eseje*, przeł. I. Bojadżijewa, J. Karłow-ski, Wydawnictwo „Korporacja Ha!art”, Kraków 2009.
- Bobowski S., *Adaptować, czyli zarabiać i indoktrynować. O słynnym Ostatnim Mohikanie Jamesa Fenimore’a Coopera i jego licznych adaptacjach filmowych*, „Biblioteka Postscriptum Polonistycznego” 2013, nr 3, s. 247–263.
- Böhme H., *Fetyszym i kultura. Inna teoria nowoczesności*, przeł. M. Falkowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Boltanski L., Chiapello È., *Nowy duch kapitalizmu*, przeł. F. Rogalski, Oficyna Nauko-wa, Warszawa 2022.
- Boorstin D.J., *The Image. A Guide to Pseudo-Events in America*, Vintage Books, New York 1992.
- Borges J.L., *Alef*, przeł. A. Sobol-Jurczykowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2020.
- Brody R., *The Stylish, Empty Realism of Michael Mann*, „The New Yorker” 2016, 5. February, <https://www.newyorker.com/culture/richard-brody/the-stylish-empty-realism-of-michael-mann> [dostęp: 10.02.2019].
- Bronner U., Reikersdorfer C., *Urban Nomads Building Shanghai. Migrant Workers and the Construction Process*, Transcript, Bielefeld 2016.
- Burszta J., *Ruchome wyobrażenie. Reżimy mobilności w neoliberalnym świecie*, w: *Zwod-nicze imaginarium. Antropologia neoliberalizmu*, red. W.J. Burszta, P. Jezierski, M. Rauszer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, s. 293–313.
- Butler R., *Slavoj Žižek. Live Theory*, Continuum, London 2007.
- Castells M., *Kwestia miejska*, przeł. B. Jałowiecki, J. Piątkowski, Wydawnictwo Nauko-we PWN, Warszawa 1982.
- Cerullo M.M., *Sea Turtles. Ocean Nomads*, Dutton Juvenile, New York 2003.
- Clark N., *Konserwatywny socjalizm Petéa Seegera*, przeł. K. Kolek, „Nowy Obywatel” 2014, <https://nowyobywatel.pl/2014/02/23/konserwatywny-socjalizm-petea-seegera/> [dostęp: 10.02.2019].
- Clarke S., *Neoliberalna teoria społeczeństwa*, w: *Neoliberalizm przed trybunałem*, red. A. Saad-Filho, D. Johnston, przeł. J.P. Listwan, Instytut Wydawniczy Książ-ka i Prasa, Warszawa 2009, s. 87–100.
- Clear N., *‘Architectures of the Near Future’: An Interview with Nic Clear* [roz-m. przepr. S. Sellars], <https://www.simonSELLARS.com/architectures-of-the-near-future-an-interview-with-nic-clear> [dostęp: 10.02.2019].
- Combs R., *Michael Mann: Becoming*, „Film Comment” 1996, no. 32, s. 10–17.

- Cooper M., *Family Values. Between Neoliberalism and the New Social Conservatism*, Zone Books, New York 2017.
- Cord F., *J.G. Ballard's Politics: Late Capitalism, Power, and the Pataphysics of Resistance*, De Gruyter, Berlin 2018.
- Crary J., *24/7. Późny kapitalizm i koniec snu*, przeł. D. Żukowski, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2015.
- Davis M., *City of Quartz*, Verso, London 2006.
- Davis M., *Planeta slumsów*, przeł. K. Bielińska, Książka i Prasa, Warszawa 2009.
- Duncan P., Feeney F.X., *Michael Mann*, Taschen, Los Angeles 2006.
- Durys E., *Amerykańskie popularne kino policyjne w latach 1970–2000*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Dutton K., *Mądrość psychopatów. Lekcja życia pobrana od świętych, szpiegów i seryjnych morderców*, przeł. M. Wyrwas-Wisniewska, Muza, Warszawa 2018.
- Dyckhoff T., *Epoka spektaklu. Perypetie architektury i miasta XXI wieku*, przeł. A. Rasmus-Zgorzelska, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2018.
- Dzenis A., *Michael Mann*, „Senses of Cinema” 2002, <http://sensesofcinema.com/2002/great-directors/mann/> [dostęp: 10.02.2019].
- Ebiri B., *Michael Mann. A Director Caught Between the Real and the Abstract*, „Vulture” 2015, <https://www.vulture.com/2015/01/michael-mann-profile-career-black-hat.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Eco U., *Czytanie świata*, przeł. M. Woźniak, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 1999.
- Eco U., *Imię róży*, przeł. A. Szymanowski, Oficyna Literacka Noir sur Blanc, Warszawa 2009.
- Eco U., *Semiologia życia codziennego*, przeł. J. Ugniewska, P. Salwa, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1996.
- Eliade M., *Obrazy i symbole. Szkice o symbolice magiczno-religijnej*, przeł. M. Rodak, P. Rodak, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2009.
- Eliade M., *Szamanizm i archaiczne techniki ekstazy*, przeł. K. Kocjan, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Fatyga B., *Przedmowa do polskiego wydania*, w: M. Maffesoli, *Czas plemion*, przeł. M. Bucholc, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. VII–XIV.
- Fatyga B., *Śmietnik symboliczny*, w: *Kulturowy wymiar przemian społecznych*, red. A. Jawłowska, M. Kempny, E. Tarkowska, Polska Akademia Nauk. Instytut Filozofii i Socjologii, Warszawa 1993, s. 39–46.

- Feldman A., *Formations of Violence: The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*, The University of Chicago Press, Chicago 1991.
- Fisher M., *K-punk: The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher*, Repeater, London 2018 [e-book, epub].
- Fisher M., *Realizm kapitalistyczny. Czy nie ma alternatywy?*, przeł. A. Karalus, Książka i Prasa, Warszawa 2020.
- Florida *Filming Location*, <https://miamivicelocations.org> [dostęp: 10.02.2019].
- Foster Ch., *Jak zwierzę. Intymne zbliżenie z naturą*, przeł. J. Konieczny, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2017 [e-book, pdf].
- Foucault M., *Słowa i rzeczy. Archeologia nauk humanistycznych*, T. 2, przeł. T. Komen-dant, Słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2005.
- Foundas S., *A Mann's Man's World*, „LA Weekly” 2006, 26 July, <https://www.laweekly.com/news/a-manns-mans-world-2144449> [dostęp: 10.02.2019].
- Franklin H.B., *What Are We to Make of J.G. Ballard's Apocalypse?* https://www.jgballard.ca/criticism/ballard_apocalypse_1979.html [dostęp: 10.02.2019].
- Fuller G., *Michael Mann. Hollywood Writer-Director-Producer*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 52–56.
- Fox J., *Four Minute Mile*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 15–31.
- Gainé V.M., *Existentialism and Social Engagement in the Films of Michael Mann*, Palgrave Macmillan, Hampshire 2011.
- Golka M., *Wielokulturowość. Między ładem a chaosem*, w: *Teorie społeczne a możliwości praktyczne*, red. R. Cichocki, Media-G.T., Poznań 1997, s. 11–22.
- Graeber D., *Praca bez sensu*, przeł. M. Denderski, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2019.
- Graham W., *Miasta wyśnione. Siedem wizji urbanistycznych, które kształtują nasz świat*, przeł. A. Sak, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2016.
- Griffin N., *Miami 1980. Rok niebezpiecznych dni*, przeł. R. Lisowski, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2022 [e-book, epub].
- Haithman D., *This Man's Got a 'Vice' He Can Live With: 'Style is a Dirty Word,' Producer Michael Mann Says*, „Los Angeles Times” 1987, 17. November, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1987-11-17-ca-22158-story.html> [dostęp: 10.02.2019].

- Harris A., *Of Vice and Mann*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014.
- Harvey D., *Bunt miast. Prawo do miasta i miejska rewolucja*, przeł. A. Kowalczyk, Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2012.
- Harvey D., *Neoliberalizm. Historia katastrofy*, przeł. J.P. Listwan, Książka i Prasa, Warszawa 2008.
- Harvey D., *Przestrzenie globalnego kapitalizmu*, przeł. J.P. Listwan, Książka i Prasa, Warszawa 2016.
- Helman A., *Refleksje teoretyczne. Kilka uwag o stylu w filmie*, „Kino” 1978, nr 4, s. 34–35.
- Hendrix G., *Posłowie*, w: F.P. Wilson, *Twierdza*, przeł. M. Król, Wydawnictwo Vesper, Czerwonak 2020, s. 427–434.
- Herndl D.P., *Style and the Sentimental Gaze in “The Last of the Mohicans”*, „Narrative” 2001, no. 9, s. 259–282.
- Holben J., *Hell on Wheels: Collateral*, „American Cinematographer” 2019, <https://ascmag.com/articles/hell-on-wheels-collateral> [dostęp: 10.02.2020].
- Holub Ch., *How Heat 2 Connects to Michael Mann’s Other Films, Too*, „Entertainment Weekly” 2022, <https://ew.com/books/how-heat-2-connects-michael-manns-films/> [dostęp: 10.12.2022].
- Iwasiński Ł., *Socjologiczne dyskursy o konsumpcji*, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016.
- Jacyno M., *Wprowadzenie*, w: L. Boltanski, È. Chiapello, *Nowy duch kapitalizmu*, przeł. F. Rogalski, Oficyna Naukowa, Warszawa 2022, s. XV–L.
- Jakubowska M., *Żeglowanie po filmie*, Wydawnictwo Rabid, Kraków 2006.
- James N., *Michael Mann: The Criminal Mastermind*, „The Guardian” 2006, <https://www.theguardian.com/film/2006/jul/23/1> [dostęp: 10.02.2019].
- Jameson F., *Archeologie przyszłości. Pragnienie zwane utopią i inne fantazje naukowe*, przeł. M. Płaza, M. Frankiewicz, A. Misk, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Jameson F., *Postmodernizm, czyli logika kulturowa późnego kapitalizmu*, przeł. M. Płaza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Keith M., Pile S., *Conclusion. Towards New Radical Geographies*, in: *Place and the Politics of Identity*, eds. M. Keith, S. Pile., Routledge, London 1993, s. 217–222.

- Kelley B., *A Cop Show Best Discovered on Your Own*, „Sun Sentinel” 1986, http://articles.sun-sentinel.com/1986-09-18/features/8602250540_1_mike-torello-chicago-cop-crime-story [dostęp: 10.02.2019].
- Kempna-Pieniążek M., *Neo-noir. Ciemne zwierciadło czasów kryzysu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.
- Kennedy H., *Castle Keep*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 32–38.
- Klein N., *Doktryna szoku. Jak współczesny kapitalizm wykorzystuje klęski żywiołowe i kryzysy społeczne*, przeł. H. Jankowska, T. Krzyżanowski, K. Makaruk, M. Penkala, Muza, Warszawa 2014.
- Klementewicz T., *Stawka większa niż rynek. U źródeł stagnacji kapitalizmu bez granic*, Książka i Prasa, Warszawa 2015.
- Kłoskowska A., *Teoria socjologiczna Pierre’a Bourdieu*, in: *P. Bourdieu, J.-C. Passeron, Reprodukcyjność. Elementy teorii systemu nauczania*, przeł. E. Neyman, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 11–52.
- Knight R.W., *Michael Mann’s Miami Vice*, „Reverse Shot” 2008, 26 April, http://www.reverseshot.org/symposiums/entry/70/michael_mann [dostęp: 10.02.2019].
- Koepnick L., *Aura widziana na nowo. Benjamin i współczesna kultura wizualna*, przeł. K. Kosińska, „Kwartalnik Filmowy” 2008, nr 64, s. 25–44.
- Koolhaas R., *Deliryczny Nowy Jork*, przeł. D. Żukowski, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2013.
- Kostyra K., *Długi żywot filmu nostalgicznego. O funkcjonalności kategorii Fredrica Jamesona w badaniach nad kinem*, „Literatura i Kultura Popularna” 2019, nr 25, s. 461–472.
- Kozak T., *Kto wyruchał Ronalda Reagana i co z tego wynikło?* „Krytyka Polityczna” 2022, <https://krytykapolityczna.pl/kultura/czytaj-dalej/ballard-supermarksi-surfaszizm-transformacja/> [dostęp: 10.12.2022].
- Kuźniarz B., *Goodbye Mr. Postmodernism. Teorie społeczne myślicieli później lewicy*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011.
- Kwaśny B., *Gentryfikacja jako neoliberalna strategia urbanistyczna. Przypadek miast postsocjalistycznych*, w: *Zwodnicze imaginarium. Antropologia neoliberalizmu*, red. W.J. Burszta, P. Jezierski, M. Rauszer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, s. 477–526.
- Kwiek M., *Włóczęgostwo filozoficzne. Esej o Zygmuncie Baumanie*, w: *Trudna ponowoczesność. Rozmowy z Zygmuntem Baumanem*, red. A. Zeidler-Janiszewska, Fundacja Humaniora, Poznań 1995, s. 85–102.

- Laing O., *Miasto zwane samotnością. O Nowym Jorku i artystach osobnych*, przeł. D. Cieśla-Szymańska, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2023 [e-book, pdf].
- Lasch Ch., *Kultura narcyzmu. Amerykańskie życie w czasach malejących oczekiwań*, przeł. G. Ptaszek, A. Skrzypek, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2015.
- Le Corbusier, *Urbanistyka*, przeł. T. Swoboda, Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2015.
- Levin G., *Edward Hopper. The Art and The Artist*, W.W. Norton & Company, New York 1980.
- Linebaugh P., Rediker M., *Wielogłowa hydra*, przeł. Ł. Moll, „Praktyka Teoretyczna” 2019, nr 33, s. 47–88.
- Lobato R., *Crimes Against Urbanity: The Concrete Soul of Michael Mann*, „Continuum: Journal of Media & Cultural Studies” 2008, no. 22(3), s. 341–352.
- Lynch K., *Obraz miasta*, przeł. T. Jeleński, Wydawnictwo Archivolta Michał Stępień, Kraków 2011.
- Liotard J.-F., *Odpowiedź na pytanie: co to jest w postmodernizmie?*, w: *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Baran i Suszczyński Wydawnictwo, Kraków 1997, s. 47–61.
- Maffesoli M., *Czas plemion*, przeł. M. Bucholc, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Makowski G., *Świątynia konsumpcji. Geneza i społeczne znaczenie centrum handlowego*, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2003.
- Mann M., *Behind the Scenes. The Keep. The Electric Theatre Show UK*, 1983, <https://www.youtube.com/watch?v=MBKD9MvhE4A> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Director Michael Mann and Pickleball | Here Comes the Sun* [rozm. przepr. S. Doane], „CBS News Streaming Network” 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=Yr8a6xegEIs> [dostęp: 10.12.2022].
- Mann M., *Director Michael Mann Interview on “The Insider” (2000)* [rozm. przepr. Ch. Rose], „Charlie Rose” 2000, <https://www.youtube.com/watch?v=IjCVHxhRprY> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Discussing Collateral* [rozm. przepr. T. Gilchrist], „IGN” 2004, <https://www.ign.com/articles/2004/08/05/discussing-collateral> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *An Interview with Michael Mann*, 1997, <https://www.youtube.com/watch?v=fvkFi72cAbY> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Manhunter. An Interview with Michael Mann* [rozm. przepr. A. Charlott i M. Toullec], in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014.

- Mann M., *The Michael Mann Interview Part 1: 'Miami Vice,' 'The Jericho Mile,' 'Luck,' and More* [rozm. przepr. K. Tucker], „Entertainment” 2012, <http://ew.com/article/2012/01/21/michael-mann-interview-luck-hbo/> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Michael Mann on Muhammad Ali, Will Smith & His New Cut of 'Ali'* [rozm. przepr. M. Fleming Jr], „Deadline” 2017, <https://deadline.com/2017/01/ali-movie-directors-cut-michael-mann-will-smith-muhammad-ali-1201887992/> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Michael Mann on The Long Odysseys of 'Heat' and 'Ferrari' – Toronto Q&A* [rozm. przepr. M. Fleming Jr], „Deadline” 2015, <https://deadline.com/2015/09/michael-mann-heat-al-pacino-robert-de-niro-ferrari-christian-bale-toronto-film-festival-1201529118/> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Michael Mann on THIEF (1981)*, <https://www.youtube.com/watch?v=nX7994EbiQ8> [dostęp: 10.02.2022].
- Mann M., *Michael Mann Talks BLACKHAT, His New Edit of ALI, the LAST OF THE MOHICANS Director's Cut, Changing His Films After Release, AGINCOURT, and More* [rozm. przepr. S. Weintraub], „Collider” 2015, <https://collider.com/michael-mann-blackhat-agincourt-interview/> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *The Vulture Transcript. Michael Mann and David Milch Open up about the Cancellation of Luck* [rozm. przepr. M.Z. Seitz], „Vulture” 2012, <http://www.vulture.com/2012/03/michael-mann-david-milch-interview-luck-horses-cancellation.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., *Wampiryzm i Trzecia Rzesza*, „Film” 1984, nr 27, s. 12.
- Mann M., *Why Is Heat So Great? Let's Ask Michael Mann* [rozm. przepr. S. Abrams], „Vulture” 2017, <https://www.vulture.com/2017/05/why-is-heat-so-great-lets-ask-michael-mann.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Mann M., Gardiner M., *Gorączka 2*, przeł. D. Fryzowska, HarperCollins, Warszawa 2022.
- Martin-Jones D., *Deleuze and World Cinemas*, Bloomsbury Publishing, New York 2011.
- Martyn P., „Miejskość” a urbanistyka – mit kontra rzeczywistość?, „Kwartalnik Filmowy” 1999, nr 28, s. 6–25.
- Massey D., *A Global Sense of Place*, „Marxism Today” 1991, czerwiec, s. 24–29.
- Mazierska E., *Janusowe oblicze filmowego miasta*, „Kwartalnik Filmowy” 1999, nr 28, s. 38–53.
- McGowan T., *Realne spojrzenie. Teoria filmu po Lacanie*, przeł. K. Mikurda, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2008.

- McLuhan M., *Wybór tekstów*, przeł. E. Różalska, J.M. Stokłosa, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2001.
- Melosik Z., *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Messerschmidt E., *Cinematographer Erik Messerschmidt on Shooting David Fincher's The Killer and Michael Mann's Ferrari* [rozm. przepr. N. Newman], „The Film Stage” 2022, <https://thefilmstage.com/cinematographer-erik-messerschmidt-on-shooting-david-finner-the-killer-and-michael-mann-ferrari/> [dostęp: 10.12.2022].
- Michael Mann's Heat* (1995), <http://2012diaries.blogspot.com/2015/12/michael-manns-heat-1995.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Michałowska D.A., *Neoliberalizm i jego (nie)etyczne implikacje edukacyjne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2013.
- Miczka T., *Wielkie żarcie i POSTmodernizm. O grach intertekstualnych w kinie współczesnym*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1992.
- Mizia M., *Jak żyć, jak mieszkać?*, „Środowisko Mieszkaniowe” 2014, nr 13, s. 151–156.
- Moll Ł., *Neoliberalizm i gra w klasy*, w: *Zwodnicze imaginarium. Antropologia neoliberalizmu*, red. W.J. Burszta, P. Jezierski, M. Rauszer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, s.17–76.
- Moll Ł., *Sytuując to, co wspólne. De Angelis, Agamben i zewnątrz kapitalizmu*, „Praktyka Teoretyczna” 2017, nr 25, s. 46–84.
- A Morning in Maranello for Michael Mann*, <https://www.youtube.com/watch?v=NX7V-COtHT0> [dostęp: 10.02.2019].
- Mościcki P., *Odrodzenie aury z ducha fotogenii*, „Teksty Drugie” 2016, nr 2, s. 87–101.
- Nawratek K., *Miasto jako idea polityczna*, Wydawnictwo „Korporacja Ha!art”, Kraków 2008.
- Nichols-Pethick J., *TV Cops. The Contemporary American Television Police Drama*, Routledge, New York 2012.
- Olsen M., *Paint it Black*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 81–84.
- Osmola S., *They Live... and They Make Consumer Law a Poor Instrument of Distributive Justice*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2021, nr 1, s. 76–85.
- Panofsky E., *Style and Medium in Motion Pictures*, in: *The Visual Turn: Classical Film Theory and Art History*, ed. A.D. Vacche, Rutgers, New Brunswick 2003, s. 69–84.

- Pawlak M., *Paradoks mobilności. Neoliberalizm, migracje i kryzys ekonomiczny*, w: *Zwodnicze imaginarium. Antropologia neoliberalizmu*, red. W.J. Burszta, P. Jezierski, M. Rauszer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, s. 265–291.
- Peck J., Theodore N., Brenner N., *Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations*, „SAIS Review” 2009, vol. 29, no. 1, s. 49–66.
- Phillips K.R., *Redeeming the Visual. Aesthetic Questions in Michael Mann’s “Manhunter”*, „Literature/Film Quarterly” 2003, no. 31, s. 10–16.
- Phillips M., *Mann Explores the Legendary Dark Sides of Home*, „Chicago Tribune” 2009, <https://www.chicagotribune.com/news/ct-xpm-2009-06-28-0906260216-story.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Pirani A., *JG Ballard: Abandoned Worlds, Fantasy Landscapes*, https://www.jgballard.ca/media/1988_starlog_magazine.html [dostęp: 10.02.2019].
- Piskorz A., *Michael Mann – antropolog doświadczenia*, w: *Mistrzowie kina amerykańskiego. Współczesność*, red. Ł.A. Plesnar, R. Syska, Wydawnictwo Rabid, Kraków 2010, s. 185–209.
- Portes A., Stepick A., *City on the Edge. The Transformation of Miami*, University of California Press, Berkeley 1993.
- Pountain D., Robins D., *Cool Rules. Anatomy of an Attitude*, Reaktion Books, London 2000.
- Pow Ch.-P., *Neoliberalism and the Aestheticization of New Middle-Class Landscapes*, „Antipode” 2009, vol. 41, s. 371–390.
- Przylipiak M., Szyłak J., *Kino najnowsze*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 1999.
- Rand A., *Cnota egoizmu. Nowa koncepcja egoizmu*, przeł. J. Łoziński, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2015.
- Rayner J., *Vice and Vindication. The Cinema of Michael Mann*, Wallflower Press, New York 2013.
- Rewers E., *Miejska przestrzeń kulturowa. Od laboratorium do warsztatu*, w: *Kulturowe studia miejskie. Wprowadzenie*, red. E. Rewers, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2014, s. 21–65.
- Riffaterre M., *Kryteria analizy stylu*, przeł. I. Sieradzki, „Pamiętnik Literacki” 1972, nr 63, z. 3, s. 219–244.
- Rittenhouse M., *Nowy Jork, Od Mannahatty do Ground Zero*, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2011 [e-book, pdf].
- Ritzer G., *Magiczny świat konsumpcji*, przeł. L. Stawowy, Muza, Warszawa 2009.

- Rybicki P., *Spółeczeństwo miejskie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1972.
- Rybin S., *Michael Mann. Crime Auteur*, Scarecrow Press, Lanham 2013.
- Rzepińska M., *Historia koloru w dziejach malarstwa europejskiego*, Wydawnictwo „Arkady”, Kraków 1983.
- Salecl R., *Tyrania wyboru*, przeł. B. Szelewa, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2013.
- Sanders S., *Introduction. Michael Mann in His Interviews*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 1–14.
- Sanders S.M., *An Introduction to the Philosophy of TV Noir*, in: *The Philosophy of TV Noir*, eds. S.M. Sanders, A.J. Skoble, University Press of Kentucky, Lexington 2008, s. 1–29.
- Sanders S., *Miami Vice*, Wayne State University Press, Detroit 2010.
- Scott A.J., *Emerging Cities of the Third Wave*, „City” 2011, no. 15, s. 289–321.
- Seitz M.Z., *Zen Pulp*, „Moving Image Source” 2009, <http://www.movingimagesource.us/articles/zen-pulp-pt-1-20090701> [dostęp: 10.02.2019].
- Sennett R., *Etyka dobrej roboty*, przeł. J. Dzierzgowski, Muza, Warszawa 2010.
- Sennett R., *Korożja charakteru. Osobiste konsekwencje pracy w nowym kapitalizmie*, przeł. J. Dzierzgowski, Ł. Mikołajewski, Muza, Warszawa 2006.
- Sennett R., *Szacunek w świecie nierówności*, przeł. J. Dzierzgowski, Muza, Warszawa 2012.
- Sennett R., *Upadek człowieka publicznego*, przeł. H. Jankowska, Muza, Warszawa 2009.
- Sharrett Ch., *Michael Mann*, in: *Fifty Contemporary Film Directors*, ed. Y. Tasker, Routledge, New York 2010, s. 267–279.
- Sitek B., „Kultura Internetu” i jej potencjalny wpływ na oddolne formy aktywności politycznej w sieci, „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2022, nr 1, s. 44–72.
- Sitek W., *Kolor pieniędzy. Filmowy styl Michaela Manna*, „Images” 2020, T. 27, nr 36, s. 197–214.
- Sitek W., *Kryzys ekonomiczny i poszukiwanie miejsca w „Tokyo Vice”*, „Studia de Arte et Educatione” 2023, nr 18, s. 69–88.
- Sitek W., *Miasto niekończącej się tułaczki. Pejzaż Los Angeles w twórczości filmowej Michaela Manna*, „Studia de Cultura” 2017, nr 9, s. 19–29.
- Sitek W., *W świątyni konsumpcji. Pejzaż Miami w twórczości telewizyjnej i filmowej Michaela Manna*, w: *Filmowe pejzaże Ameryk*, red. B. Kita, M. Kempna-Pieniążek, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, s. 113–136.

- Slaymaker J., *Time Is Luck. The Cinema of Michael Mann*, Telos Publishing, Canterbury 2022.
- Sławek T., Kunce A., Kadłubek Z., *Oikologia. Nauka o domu*, Stowarzyszenie Inicjatyw Wydawniczych, Katowice 2013.
- Smith G., *Mann Hunters*, „Film Comment” 1992, vol. 28, no. 6, s. 72–77.
- Soules M., *Icebergs, Zombies and the Ultra Thin. Architecture and Capitalism in the Twenty-First Century*, Princeton Architectural Press, New York 2021.
- Soules M., *Zombies and Ghosts*, „Places Journal” 2021, <https://placesjournal.org/article/zombies-and-ghosts-architecture-and-finance-capitalism/> [dostęp: 10.02.2022].
- Sragow M., *All the Corporations' Men*, in: *Michael Mann. Cinema and Television. Interviews, 1980–2012*, eds. S. Sanders, R.B. Palmer, Edinburgh University Press, Edinburgh 2014, s. 61–72.
- Sragow M., *Mann Among Men*, „Salon” 1999, <http://www.salon.com:80/bc/1999/02/02/bc.html> [dostęp: 10.02.2019].
- Srniczek N., *Navigating Neoliberalism. Political Aesthetics in an Age of Crisis*, <https://vimeo.com/52434614> [dostęp: 10.02.2019].
- Standing G., *The Blue Commons. Rescuing the Economy of the Sea*, Penguin Books, New York 2022 [e-book, epub].
- Standing G., *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, przeł. K. Czarnecki, P. Kaczmarek, M. Karolak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- Steenland M., *Pocket Essentials Film. Michael Mann*, Pocket Essentials, Harpenden 2002.
- Stelte I., *The Professional in Michael Mann's Movies*, Tectum Wissenschaftsverlag, Marburg 2015.
- Strange S., *Casino Capitalism*, Manchester University Press, Manchester 1997.
- Stratton J., *Michael Mann's Miami Vice*, „Television & New Media” 2008, no. 10, s. 195–215.
- Sudjic D., *Język miast*, przeł. A. Sak, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2017.
- Sudjic D., *Język rzeczy. Dizajn i luksus, moda i sztuka. W jaki sposób przedmioty nas uwodzą*, przeł. A. Puczejda, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2013.
- Szahaj A., *Inny kapitalizm jest możliwy*, Książka i Prasa, Warszawa 2015.
- Szahaj A., *Kapitalizm drobnego druku*, Książka i Prasa, Warszawa 2014.
- Szahaj A., *Neoliberalizm, turbokapitalizm, kryzys*, Książka i Prasa, Warszawa 2017.
- Szahaj A., *Zniewalająca moc kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2004.

- Szlendak T., *Supermarketyzacja. Religia i obyczaje seksualne młodzieży w kulturze konsumpcyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Thoreau H.D., *Życie bez zasad i inne eseje*, przeł. H. Cieplińska, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2011.
- Thoret J.-B., *The Aquarium Syndrome. On the Films of Michael Mann*, „Screening the Past” 2013, no. 37, <http://www.screeningthepast.com/2013/10/the-aquarium-syn-drome-on-the-films-of-michael-mann/> [dostęp: 10.02.2019].
- Thoret J.-B., *Talk About Cinema*, Flammarion, Paris 2012.
- Trump D., *Wywiad. Marzec 1990* [rozm. przepr. G. Plaskin], przeł. M. Krześniak, „Playboy Ekstra. Wydanie specjalne” 2016, nr 3, s. 108–116.
- Urbański J., *Prekariat i nowa walka klas*, Książka i Prasa, Warszawa 2014.
- Urry J., *Spojrzenie turysty*, przeł. A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Veblen T., *Teoria klasy próżniaczej*, przeł. J. Frentzel-Zagórska, Muza, Warszawa 2008.
- Venturi R., Brown D.S., Izenour S., *Uczyć się od Las Vegas. Zapomniana symbolika formy architektonicznej*, przeł. A. Porębska, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2013.
- Vimercati G., *J.G. Ballard Got the Movies, But Do the Movies Get J.G. Ballard?*, „Brooklyn” 2016, <https://www.bkmag.com/2016/05/16/high-rise-j-g-ballard/> [dostęp: 10.02.2019].
- Virilio P., *Prędkość i polityka*, przeł. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008.
- Wallis A., *Ameryka-miasto*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1987.
- Weiner J., *Michael Mann's Damaged Men*, „The New York Times Magazine” 2022, <https://www.nytimes.com/2022/07/20/magazine/michael-mann-ferrari-heat-2.html> [dostęp: 10.12.2022].
- Wenders W., *Pejzaż miejski*, przeł. M. Behlert, w: *Europejskie manifesty kina. Od Matuszewskiego do Dogmy. Antologia*, red. A. Gwóźdź, Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, Warszawa 2002, s. 349–363.
- Wilde O., *Dusza ludzka w socjalizmie*, przeł. S. Jan, <http://www.innyswiat.most.org.pl/ulica/DUSZALUDZKAWSOCJALIZMIE-OskarWilde.pdf> [dostęp: 10.02.2019].
- Wilkoszewska K., *Wariacje na postmodernizm*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 2008.
- Wilson F.P., *Twierdza*, przeł. M. Król, Wydawnictwo Vesper, Czerwonak 2020.
- Zawojski P., *Wielkie filmy przełomu wieków*, Wydawnictwo Rabid, Kraków 2007.
- Žižek S., *Living in the End Times*, Verso Books, London 2010.

- Zorbaugh H.W., *The Gold Coast and the Slum*, University of Chicago Press, Chicago 1983.
- Zuboff Sh., *Wiek kapitalizmu inwigilacji. Walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, przeł. A. Unterschuetz, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2020 [e-book, epub].

Filmografia

9 i pół tygodnia / Nine 1/2 Weeks (USA 1986), reż. Adrian Lyne
17 Days Down the Line (USA 1972), reż. Michael Mann
Ali (USA 2001), reż. Michael Mann
Alphaville / Alphaville, une étrange aventure de Lemmy Caution (Francja, Włochy 1965),
reż. Jean-Luc Godard
American Psycho (USA 2000), reż. Mary Harron
Amerykańska opowieść / An American Tail (USA 1986), reż. Don Bluth
Amerykański żigolak / American Gigolo (USA 1980), reż. Paul Schrader
Asfalt / Asphalt (Niemcy 1929), reż. Joe May
Baadasssss! / How to Get the Man's Foot Outta Your Ass (USA 2003), reż. Mario Van
Peebles
Banda jednej ręki / Band of the Hand (USA 1986), reż. Paul Michael Glaser
Berlin Alexanderplatz. Dzieje Franciszka Biberkopfa / Berlin Alexanderplatz
(Niemcy 1980)
Bonnie (USA 2022), reż. Simon Wallon
Bracie, gdzie jesteś? / O Brother, Where Art Thou? (USA, Wielka Brytania, Francja 2000),
reż. Joel Coen
Bronk (serial telewizyjny, USA 1975–1976), prod. Bruce Geller
Chłopcy z ferajny / Goodfellas (USA 1990), reż. Martin Scorsese
Ciemna strona miasta / Bringing Out the Dead (USA 1999), reż. Martin Scorsese
Crash: Niebezpieczne pożądanie / Crash (Kanada, Wielka Brytania 1996), reż. David
Cronenberg
Crime Story (serial telewizyjny, USA 1986–1988), prod. Michael Mann
Czerwony smok / Manhunter (USA 1986), reż. Michael Mann
Czerwony smok / Red Dragon (USA, Niemcy 2002), reż. Brett Ratner
Człowiek słoń / The Elephant Man (USA, Wielka Brytania 1980), reż. David Lynch
Człowiek z blizną / Scarface (USA 1983), reż. Brian De Palma
Człowiek z tłumu / The Crowd (USA 1928), reż. King Vidor
Dead Birds (USA przed 1965), reż. Michael Mann

Drive (USA 2011), reż. Nicolas Winding Refn
Elita zabójców / The Killer Elite (USA 1975), reż. Sam Peckinpah
Film o szczurach / Rat Film (USA 2016), reż. Theo Anthony
Gibbsville (serial telewizyjny, USA 1976), prod. David Gerber
Gorączka / Heat (USA 1995), reż. Michael Mann
Gra / The Game (USA 1997), reż. David Fincher
Haker / Blackhat (USA 2015), reż. Michael Mann
Imperium Słońca / Empire of the Sun (USA 1987), reż. Steven Spielberg
Informator / The Insider (USA 1999), reż. Michael Mann
Insurrection (USA 1968), reż. Michael Mann
Jaunpuri (USA 1971), reż. Michael Mann
Kasyno / Casino (USA, Francja 1995), reż. Martin Scorsese
Kiedy byliśmy królami / When We Were Kings (USA 1996), reż. Leon Gast
Kierowca / The Driver (USA, Wielka Brytania 1978), reż. Walter Hill
Kolor pieniędzy / The Color of Money (USA 1986), reż. Martin Scorsese
Łabędzi śpiew / Swan Song (USA 1980), reż. Jerry London
Łowca androidów / Blade Runner (USA, Hongkong, Wielka Brytania 1982), reż. Ridley Scott
Luck (serial telewizyjny, USA 2011–2012), prod. David Milch, Michael Mann, Carolyn Strauss
Ludzie podziemia / Underworld (USA 1927), reż. Josef von Sternberg
Maniak / Maniac (USA 1980), reż. William Lustig
Matrix (USA, Australia 1999), reż. Andy Wachowski, Larry Wachowski
Męczeństwo Joanny d'Arc / La passion de Jeanne d'Arc (Francja 1928), reż. Carl Theodor Dreyer
Miami Vice (USA, Niemcy, Paragwaj, Urugwaj 2006), reż. Michael Mann
Mila jerychońska / The Jericho Mile (USA 1979), reż. Michael Mann
Milczenie owiec / The Silence of the Lambs (USA 1991), reż. Jonathan Demme
Mniej niż zero / Less Than Zero (USA 1987), reż. Marek Kanievski
Napad / Killing Zoe (Francja, USA 1993), reż. Roger Avary
Niezrealizowane filmy J.G. Ballarda / Moving Pictures: J.G. Ballard (Wielka Brytania 1990), reż. John Henderson, Christopher Petit
Oni żyją / They Live (USA 1988), reż. John Carpenter
Ostatni Mohikanin / The Last of the Mohicans (USA 1992), reż. Michael Mann
Perwersyjny przewodnik po ideologiach / The Pervert's Guide to Ideology (Irlandia, Wielka Brytania 2012), reż. Sophie Fiennes

- Piła / Saw* (USA, Australia 2004), reż. James Wan
- Podziemny krąg / Fight Club* (USA, Niemcy 1999), reż. David Fincher
- Police Story* (serial telewizyjny, USA 1973–1979), prod. David Gerber, Stanley Kallis
- Policjanci z Miami / Miami Vice* (serial telewizyjny, USA 1984–1990), prod. Michael Mann
- Prawo ulicy / The Wire* (serial telewizyjny, USA 2002–2008), prod. Robert F. Colesberry, Nina K. Noble, David Simon
- Rozmowa / The Conversation* (USA 1974), reż. Francis Ford Coppola
- Sierżant Anderson / Police Woman* (serial telewizyjny, USA 1974–1978), prod. David Gerber
- Speed: Niebezpieczna prędkość / Speed* (USA 1994), reż. Jan De Bont
- Starsky i Hutch / Starsky and Hutch* (serial telewizyjny, USA 1975–1979), prod. Aaron Spelling, Leonard Goldberg
- Szczęki / Jaws* (USA 1975), reż. Steven Spielberg
- Świadek / Witness* (miniserial telewizyjny, USA 2012), prod. David Frankham, Michael Mann
- Świadek mimo woli / Body Double* (USA 1984), reż. Brian De Palma
- Taksówkarz / Taxi Driver* (USA 1976), reż. Martin Scorsese
- Tokyo Vice* (serial telewizyjny, USA 2022), prod. John Leshner, Michael Mann, J.T. Rogers i in.
- Twierdza / The Keep* (USA, Wielka Brytania 1983), reż. Michael Mann
- Ulice nędzy / Mean Streets* (USA 1973), reż. Martin Scorsese
- Urodzeni mordercy / Natural Born Killers* (USA 1994), reż. Oliver Stone
- Vega\$* (serial telewizyjny, USA 1978–1981), prod. Douglas S. Cramer, Aaron Spelling
- W chmurach / Up in the Air* (USA 2009), reż. Jason Reitman
- Wall Street* (USA 1987), reż. Oliver Stone
- Wielki gracz / Manhattan Melodrama* (USA 1934), reż. W.S. Van Dyke, George Cukor
- Wojny narkotykowe – Camarena / Drug Wars: The Camarena Story* (miniserial telewizyjny, USA, Hiszpania 1990), prod. Michael Mann
- Wojny narkotykowe – Kokainowy kartel / Drug Wars: The Cocaine Cartel* (miniserial telewizyjny, USA 1992), prod. Michael Mann
- Wrogowie publiczni / Public Enemies* (USA, Japonia 2009), reż. Michael Mann
- Wydarzyło się w Los Angeles / L.A. Takedown* (USA 1989), reż. Michael Mann
- Wydział kryminalny / Robbery Homicide Division* (serial telewizyjny, USA 2002–2003), prod. Michael Mann, Frank Spotnitz
- Zakładnik / Collateral* (USA 2004), reż. Michael Mann

Zatracona ulica / Die Freudlose Gasse (Niemcy 1925), reż. Georg Wilhelm Pabst

Złodziej / Thief (USA 1981), reż. Michael Mann

Zwolnienie warunkowe / Straight Time (USA 1978), reż. Dustin Hoffman, Ulu Grosbard

Spis ilustracji

- 20 ____ Fot. 1. Przewrotny los (*Zakładnik*) – wydanie Blu-ray
- 33 ____ Fot. 2. Biblioteczka więźnia (*Haker*) – wydanie Blu-ray
- 34 ____ Fot. 3. Nielatwe początki romansu (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 37 ____ Fot. 4. Wtargnięcie Imperium (*Ostatni Mohikanin*) – wydanie Blu-ray
- 40 ____ Fot. 5. Porozumienia ponad podziałami (*Ali*) – wydanie Blu-ray
- 50 ____ Fot. 6. Uwodzicielska siła ideologii (*Twierdza*) – wydanie web
- 59 ____ Fot. 7. Odzyskiwanie wspólnoty (*Ali*) – wydanie Blu-ray
- 64 ____ Fot. 8. Przebudzenie drapieżnika (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 70 ____ Fot. 9. Toksyczne zwierchnictwo (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 71 ____ Fot. 10. Po drugiej stronie lustra (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 89 ____ Fot. 11. Miasto organiczne (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 91 ____ Fot. 12. Krwiobieg współczesności (*Zakładnik*) – wydanie Blu-ray
- 98 ____ Fot. 13. Rozmowa kwalifikacyjna (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 102 ____ Fot. 14. Ostatnie spojrzenie na ukochaną (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 111 ____ Fot. 15. Kasjer z piskliwym kalkulatorem – uosobienie dyletanctwa
(*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 117 ____ Fot. 16. Groźniejsze niż broń – narzędzia przemocy symbolicznej
(*Zakładnik*) – wydanie Blu-ray
- 127 ____ Fot. 17. „Czas to szczęście”. Poszukiwanie stałości w niestabilnym świecie
(*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 144 ____ Fot. 18. „Sprzęt niezbędny do wykonywania pracy policyjnej”
(*Policjanci z Miami*) – wydanie DVD
- 151 ____ Fot. 19. Uwodzicielski świat konsumpcji (*Policjanci z Miami*) –
wydanie DVD
- 155 ____ Fot. 20. Tam, gdzie konsumpcja zamiera (*Policjanci z Miami*) –
wydanie DVD
- 172 ____ Fot. 21. Broń – fetysz Mannowskiego świata (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 176 ____ Fot. 22. Nagroda po ciężkiej harówce (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 176 ____ Fot. 23. Nowe źródła pieniędzy (*Wrogowie publiczni*) – wydanie Blu-ray

- 179 ____ Fot. 24. W społeczeństwie kontroli (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 182 ____ Fot. 25. Wzajemna obserwacja (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 186 ____ Fot. 26. „Czekam, kiedy sam zostanę celem i kiedy mnie dopadną”
(*Policjanci z Miami*) – wydanie DVD
- 199 ____ Fot. 27. Obszar pełnej zabudowy (*Zakładnik*) – wydanie Blu-ray
- 203 ____ Fot. 28. Pułapka wysokich aspiracji (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 204 ____ Fot. 29. Wszystkowidzące oko korporacji (*Informator*) – wydanie Blu-ray
- 205 ____ Fot. 30. Niewola architektoniczna (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 208 ____ Fot. 31. Ponowoczesne instytucje opresji (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 213 ____ Fot. 32. Betonowa serpentyna (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 216 ____ Fot. 33. Marzenia o awansie (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 219 ____ Fot. 34. Lustrzane odbicia – zapowiedź rozpadu (*Informator*) –
wydanie Blu-ray
- 221 ____ Fot. 35. Odzyskać samego siebie (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 222 ____ Fot. 36. Kres amerykańskiego snu (*Złodziej*) – wydanie Blu-ray
- 229 ____ Fot. 37. Człowiek przeciążony (*Haker*) – wydanie Blu-ray
- 234 ____ Fot. 38. Wyglądając przyszłości (*Miami Vice*) – wydanie Blu-ray
- 235 ____ Fot. 39. Na pokładzie okrętu (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 237 ____ Fot. 40. Początek podróży (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 238 ____ Fot. 41. Wyspa, która nie istnieje (*Zakładnik*) – wydanie Blu-ray
- 241 ____ Fot. 42. Pozór dawnej sielanki (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray
- 244 ____ Fot. 43. „Magiczne... To Wódz Nieba. Nie byle co...” (*Złodziej*) –
wydanie Blu-ray
- 245 ____ Fot. 44. Utrzymać się na powierzchni (*Gorączka*) – wydanie Blu-ray
- 247 ____ Fot. 45. Happy end (*Czerwony smok*) – wydanie Blu-ray

Indeks osobowy

A

Abrams Simon 69, 260
Adamson Chuck 51
Adelstein Jake 55, 56, 251
Agamben Giorgio 133
Aldridge Alan 153, 251
Ali Muhammad 54, 87
Althusser Louis 67, 251
Ambrose Tom 73, 75, 251
Amsterdamski Stefan 187, 253
Andrews Barry 64
Anthony Theo 196, 268
Antonioni Michelangelo 43, 45
Arnett Robert 173, 251
Augé Marc 20, 88, 94, 96, 208, 209, 251
Avary Roger 31, 268

B

Bachelard Gaston 228, 230, 240, 245, 251
Bachtin Michail 18, 251
Badenhausen Kurt 149, 251
Baldwin Elaine 86, 146, 251
Baldwin Rosecrans 86, 163, 164, 251
Ballard James Graham 10–13, 15, 19, 21–28, 34, 44, 81–83, 92, 94, 97, 135–138, 152, 171, 178, 189–191, 216, 225–227, 231, 251, 252
Banham Reyner 91, 94, 162, 252
Barański Janusz 169, 252
Barker Jennifer M. 61, 252
Bartnik Czesław 84, 85, 252
Baudrillard Jean 11, 19, 32, 131, 132, 136, 160, 162, 164, 168, 173, 246, 252
Baum Dan 171, 252
Bauman Janina 119, 253
Bauman Zygmunt 68, 90, 93, 95, 96, 113, 119–121, 123–125, 128, 129, 140, 141, 143, 145, 177, 180, 183, 184, 191, 195, 197, 199, 202, 209, 211, 212, 214, 220, 225, 230, 232, 238, 239, 242, 244, 245, 253
Bazin André 72
Beattie Stuart 162, 253
Beck Ulrich 97, 217, 253
Behlert Małgorzata 30, 200, 265
Bell Daniel 187, 253
Bell Duncan 11, 12, 22, 23, 34, 253
Bellamy Jason 78, 253
Benjamin Walter 61, 62, 137, 146
Bettelheim Bruno 49
Bey Hakim 36, 254
Bielńska Katarzyna 59, 82, 255
Blake William 38, 240
Bluth Don 267
Bobowski Sławomir 36, 254
Böhme Hartmut 165, 254

Bojadziejewa Iwona 36, 254
 Boltanski Luc 8, 9, 35, 100, 107, 114,
 115, 121, 136, 159, 168, 169, 188, 212,
 254, 257
 Boorstin Daniel J. 120, 254
 Borges Jorge Luis 21, 254
 Bourdieu Pierre 207, 258
 Brenner Neil 12, 150, 262
 Bresson Robert 45
 Brody Richard 65, 254
 Bronner Ulrike 246, 254
 Brown Denise Scott 197, 211, 220, 265
 Bucholc Marta 131, 154, 255, 259
 Burns Alan 10, 252
 Burszta Jędrzej 188, 191, 254
 Burszta Wojciech J. 53, 188, 254, 258,
 262
 Butler Rex 230, 254

C

Cameron Paul 60
 Carpenter John 268
 Cash Johnny 87
 Castel Robert 177
 Castells Manuel 139, 149, 254
 Cerullo Mary M. 246, 254
 Charlot Alain 51, 259
 Chiapello Ève 8, 9, 35, 100, 107, 114,
 115, 121, 136, 159, 168, 169, 188, 212,
 254, 257
 Cholewa Piotr 11, 252
 Chudak Henryk 228, 251
 Chymkowski Roman 20, 88, 209, 251
 Cichocki Ryszard 232, 256
 Cieplińska Halina 137, 265
 Cieśla Stanisław 97, 217, 253

Cieśla-Szymańska Dominika 163, 259
 Clark Neil 36, 254
 Clarke Simon 236, 254
 Clear Nic 25, 26, 254
 Coen Joel 31, 267
 Colesberry Robert F. 269
 Collins Phil 147
 Colville Alex 166
 Combs Richard 214, 254
 Cooper James Fenimore 35, 53, 121
 Cooper Melinda 69, 255
 Coppola Francis Ford 269
 Cord Florian 12, 23, 255
 Coultry Nick 188
 Cramer Douglas S. 269
 Crary Jonathan 9, 133, 140, 151, 152,
 184, 255

Cronenberg David 27, 267
 Cruise Tom 73, 118, 125
 Cukor George 269
 Czarnecki Krzysztof 38, 222, 264

D

Dassin Jules 45
 Davis Mike 59, 82, 147, 192, 193, 255
 De Bont Jan 269
 De Palma Brian 31, 267, 269
 Demme Jonathan 268
 Denderski Mikołaj 40, 256
 Derrida Jacques 32, 132
 Doane Seth 44, 259
 Dreyer Carl Theodor 45, 268
 Drozdowski Bohdan 23, 252
 Duncan Paul 32, 41, 46–48, 71, 75, 78,
 255
 Durys Elżbieta 142, 183, 207, 221, 255

Dutton Kevin 234, 255
 Dyckhoff Tom 96, 104, 162, 164, 255
 Dzenis Anna 43, 51, 255
 Dzierzgowski Jan 106, 198, 199, 263

E

Ebiri Bilge 65, 228, 255
 Eco Umberto 33, 114, 217, 255
 Eisenhower Dwight 67
 Eisenstein Siergiej 45
 Eliade Mircea 133, 227, 228, 230, 255
 Ellis Bret Easton 165
 Enwezor Okwui 82

F

Falkowski Mateusz 165, 254
 Fassbinder Rainer Werner 52
 Fatyga Barbara 86, 154, 255
 Feeney F.X. 32, 41, 46–48, 71, 75, 78, 255
 Feldman Allen 137, 256
 Fiennes Sophie 269
 Fincher David 31, 268, 269
 Fisher Mark 13, 22, 93, 110, 226, 256
 Fleming Jr Mike 25, 39, 235, 260
 Foster Charles 87, 256
 Foucault Michel 17, 32, 132, 256
 Foundas Scott 37, 43, 45, 46, 62, 73, 256
 Fox Julian 37, 46, 256
 Foxx Jamie 61
 Frankham David 269
 Frankiewicz Małgorzata 22, 81, 257
 Franklin H. Bruce 26, 256
 Frentzel-Zagórska Janina 156, 265

Frick Thomas 25, 252
 Fryzowska Danuta 17, 88, 177, 260
 Fuller Graham 33, 256
 Fuller Samuel 43

G

Gable Clark 126
 Gainé Vincent M. 14, 78, 155, 160, 179, 199, 200, 207, 256
 Gardiner Meg 17, 41, 54, 56, 57, 88, 177, 260
 Gast Leon 268
 Geller Bruce 267
 Gerber David 268, 269
 Gilchrist Todd 92, 259
 Glaser Paul Michael 267
 Glazer Nathan 89
 Godard Jean-Luc 25, 45, 267
 Goldberg Leonard 269
 Golka Marian 232, 256
 Goreń Andrzej 18, 251
 Goreń Anna 18, 251
 Graeber David 40, 256
 Graham Wade 96, 256
 Greenaway Peter 29
 Griffin Nicholas 150, 256
 Grosbard Ulu 47, 270
 Guevara Ernesto 43
 Gwóźdź Andrzej 30, 200, 265

H

Hackworth Jason 196
 Haithman Diane 58, 256
 Harris Art 27, 52, 257
 Harris Thomas 38, 51, 205
 Harron Mary 31, 267

Harvey David 13, 57, 99, 101, 126, 150,
164, 193, 196, 197, 257
Helman Alicja 66, 257
Henderson John 268
Hendrix Grady 50, 257
Herndl Diane Price 35, 36, 257
Herzog Werner 43
Hill Walter 110, 268
Hoffman Dustin 47, 270
Holben Jay 60, 77, 257
Holub Christian 56, 257
Hopper Earl 206
Hopper Edward 166
Howard Ed 78, 253
Howard James Newton 60
Hunia Justyn 209, 253

I

Imbs Hanna 84, 252
Iwasiński Łukasz 135, 146, 156, 159,
257
Izenour Steven 197, 211, 220, 265

J

Jabès Edmund 93
Jacyno Małgorzata 35, 257
Jagielska Grażyna 178, 252
Jakubowska Małgorzata 95, 257
Jałowiecki Bohdan 139, 254
James Henry 198
James Nick 44, 257
Jameson Fredric 22, 31, 67, 81, 141,
166, 189, 192, 193, 197, 198, 200, 219,
225, 226, 241, 257
Jan Stanisław 243, 265
Jankowska Hanna 99, 189, 258, 263

Jawłowska Aldona 86, 255
Jeleński Tomasz 85, 259
Jezierski Piotr 53, 188, 254, 258, 262
Jęczmyk Lech 22, 23, 82, 135, 226, 252
Jędrzejewska-Szpak Dorota 14
Johnston Deborah 236, 254

K

Kaczmarek Paweł 38, 222, 264
Kaczyński Maciej 86, 146, 251
Kadłubek Zbigniew 95, 264
Kallis Stanley 269
Kanievska Marek 141, 268
Karalus Andrzej 93, 256
Karłowski Jan 36, 254
Karolak Mateusz 38, 222, 264
Keita Salif 59
Keith Michael 202, 258
Kelley Bill 52, 257
Kempna-Pieniążek Magdalena 135,
158, 249, 258, 263
Kempny Marian 86, 255
Kennedy Harlan 49, 50, 218, 258
Kita Barbara 135, 249, 263
Klein Naomi 99, 131, 258
Klekot Ewa 96, 191, 220, 253
Klementewicz Tadeusz 100, 258
Kłoskowska Antonina 207, 258
Knight Ryland Walker 64, 66, 258
Kocjan Krzysztof 133, 255
Koepnick Lutz 61, 67, 258
Kolek Krzysztof 36, 254
Kołodziejczyk Szymon 14
Komendant Tadeusz 17, 256
Konieczny Jacek 87, 256
Koolhaas Rem 162, 258

Kosińska Karolina 61, 258
Kostyra Karolina 166, 258
Kowalczyk Agnieszka 197, 257
Kozak Tomasz 28, 258
Król Marek 50, 257, 265
Królak Sławomir 19, 84, 132, 136, 168, 252, 265
Krześniak Marek 198, 265
Krzyżanowski Tomasz 99, 258
Kubrick Stanley 43, 45
Kunce Aleksandra 95, 264
Kunka Adriana 225, 232, 253
Kunz Tomasz 68, 119, 129, 140, 141, 180, 197, 230, 238, 253
Kuźniarz Bartosz 198, 199, 258
Kwaśny Barbara 196, 258
Kwiek Marek 243, 258

L

Laing Olivia 163, 164, 259
Lasch Christopher 214, 259
Laver James 146
Lawrence D.H. 164
Le Corbusier 82, 84, 96, 189, 259
Le Couteur Cath 162, 253
Leshner John 269
Levin Gail 166, 259
Linebaugh Peter 36, 259
Lis Renata 11, 162, 163, 246, 252
Lisowski Rafał 150, 171, 252, 256
Listwan Jerzy Paweł 13, 57, 99, 101, 164, 193, 236, 254, 257
Lobato Ramon 25, 259
London Jack 42
London Jerry 268
Longhurst Brian 86, 146, 251

Lopate Phillip 198
Lubezki Emmanuel 58
Lustig William 268
Lynch David 32, 38, 267
Lynch Kevin 85, 89, 93, 95, 259
Lyne Adrian 31, 267
Lyon David 180, 184, 253
Lyotard Jean-François 29, 32, 132, 259

Ł

Łęcki Krzysztof 214, 253
Łobodziński Filip 86, 163, 251
Łoziński Jerzy 86, 143, 146, 233, 251, 253, 262

M

Maffesoli Michel 131, 154, 255, 259
Makaruk Katarzyna 99, 258
Makowski Grzegorz 156, 259
Manicki Jacek 252
Mann Jack 195, 222, 223
Margański Janusz 90, 195, 211, 253
Marshall Thomas H. 140
Martin-Jones David 86, 87, 94, 260
Martyn Peter 83, 90, 91, 260
Massey Doreen 86, 260
May Joe 45, 267
Mazierska Ewa 84, 91, 207, 260
McCracken Scott 86, 146, 251
McGowan Todd 60, 61, 107, 108, 112, 260
McLuhan Marshall 132, 261
Melosik Zbyszko 200, 206, 212, 261
Melville Jean-Pierre 45
Messerschmidt Erik 27, 28, 261

Michałowska Danuta Anna 238, 261
Miczka Tadeusz 30, 261
Mikołajewski Łukasz 199, 263
Mikurda Kuba 61, 108, 260
Milch David 268
Misk Andrzej 22, 81, 257
Mizia Małgorzata 190, 261
Mobutu Sese Seko 59
Moll Łukasz 9, 36, 53, 259, 261
Mościcki Paweł 61, 62, 261
Mottram James 43
Mulvey Laura 183
Muniak Radosław F. 225, 253
Mumford Lewis 83
Murnau Friedrich Wilhelm 45

N

Nawratek Krzysztof 83, 84, 261
Newman Nick 28, 261
Neyman Elżbieta 208, 258
Nichols-Pethick Jonathan 142, 261
Noble Nina K. 269
Nycz Ryszard 29, 259

O

Ogborn Miles 86, 146, 251
Okome Onookome 82
Oleszczyk Michał 14
Olsen Mark 59, 74, 261
Osmola Szymon 138, 261

P

Pabst Georg Wilhelm 45, 270
Palmer R. Barton 27, 142, 173, 218,
251, 256–259, 261, 263, 264
Panagia Davide 77

Panofsky Erwin 72, 261
Passeron Jean-Claude 207, 258
Pawlak Marek 191, 262
Peck Jamie 12, 150, 262
Peckinpah Sam 45, 268
Péguy Charles 212
Penkala Michał 99, 258
Petit Christopher 24, 82, 252, 268
Phillips Kendall R. 42, 262
Phillips Michael 126, 262
Piano Renzo 190
Piątkowski Jacek 139, 254
Pile Steve 202, 257
Pirani Adam 25, 262
Piskorz Artur 29, 30, 72, 98, 109, 122,
165, 172, 173, 200, 201, 262
Plaskin Glen 198, 265
Plesnar Łukasz A. 30, 98, 165, 201,
262
Płaza Maciej 22, 81, 141, 189, 225, 257
Polley Janice 202
Porębska Anna 197, 265
Portes Alejandro 148, 149, 262
Pountain Dick 128, 130, 262
Pow Choon-Piew 73, 262
Przylipek Mirosław 29, 262
Ptaszek Grzegorz 214, 259
Puchajda Adam 160, 192, 264

R

Rand Ayn 233, 262
Rasmus-Zgorzelska Agnieszka 96,
162, 255
Ratner Brett 267
Rauszer Michał 53, 188, 254, 258, 262
Rayner Jonathan 142, 196, 235, 262

- Reagan Ronald 25, 164
 Rediker Marcus 36, 259
 Reich Robert 129
 Reikersdorfer Clarissa 246, 254
 Reitman Jason 104, 269
 Resnais Alain 45
 Rewers Ewa 188, 189, 262
 Riffaterre Michael 63, 262
 Rittenhouse Magdalena 162, 262
 Ritzer George 135, 137, 262
 Robins David 128, 130, 262
 Rodak Magda 227, 255
 Rodak Paweł 227, 255
 Rogalski Filip 8, 35, 100, 136, 188, 254, 257
 Rogers J.T. 269
 Ronnov-Jessen Peter 13, 251
 Rose Charlie 44, 259
 Rosiński Tomasz 86, 146, 251
 Różalska Ewa 132, 261
 Ruskin John 120
 Rybicki Paweł 149, 263
 Rybin Steven 14, 43, 65, 66, 80, 83, 263
 Rzepińska Maria 80, 263
- S**
- Saad-Filho Alfredo 236, 254
 Sak Anna 90, 96, 198, 256, 264
 Salecl Renata 139, 140, 263
 Salwa Piotr 114, 255
 Sanders Steven 14, 27, 43, 142, 148, 150, 155, 173, 218, 251, 256–259, 261, 263, 264
 Sanders Steven M. zob. Sanders Steven
 Schrader Paul 267
 Scorsese Martin 52, 77, 164, 267–269
 Scott Allen J. 162, 263
 Scott Ridley 268
 Seeger Pete 36
 Seitz Matt Zoller 55, 60, 73, 260, 263
 Sellars Simon 26, 254
 Sennett Richard 106, 107, 110, 189, 198, 199, 207, 213, 263
 Seton Ernest Thompson 36
 Sharrett Christopher 24, 28, 32, 42, 66, 263
 Sieradzki Ignacy 63, 262
 Simon David 269
 Sitek Bartosz 131, 263
 Sitek Wojciech 17, 56, 81, 135, 263
 Skoble Aeon J. 148, 173, 251, 263
 Skrzypek Aleksander 214, 259
 Slaymaker James 14, 142, 158, 160, 170, 201, 264
 Sławek Tadeusz 94, 95, 264
 Smith Gavin 43, 264
 Smith Greg 86, 146, 251
 Sobol-Jurczykowski Andrzej 21, 254
 Soja Edward W. 85, 86
 Soules Matthew 194, 195, 264
 Sowell Thomas 76
 Spelling Aaron 269
 Spielberg Steven 25, 268, 269
 Spotnitz Frank 270
 Sragow Michael 42, 54, 76, 264
 Srnicek Nick 72, 264
 Standing Guy 38–40, 222, 264
 Staroń Andrzej 67, 251
 Stawowy Ludwik 135, 262
 Steadman Ralph 47

Steensland Mark 14, 42, 46, 48, 49, 51,
 53, 140, 233, 264
 Stelte Ingo 99, 110, 112, 125, 264
 Stepick Alex 148, 149, 262
 Stiller Robert 23, 252
 Strauss Carolyn 268
 Stokłosa Jacek M. 132, 261
 Stone Oliver 31, 269
 Strange Susan 211, 264
 Stratton Jon 160, 264
 Sudjic Deyan 90, 92, 160, 192, 198,
 264
 Swoboda Tomasz 82, 259
 Symotiuk Stefan 95
 Syska Rafał 30, 98, 165, 201, 262
 Szahaj Andrzej 19, 99, 100, 120, 211,
 264
 Szelewa Barbara 140, 262
 Szlendak Tomasz 139, 265
 Szpak Arkadiusz 14
 Szulżycka Alina 124, 265
 Szyłak Jerzy 29, 262
 Szymanowski Adam 33, 255

T

Tarantino Quentin 29, 32
 Tarkowska Elżbieta 86, 255
 Tasker Yvonne 24, 263
 Tatarkiewicz Anna 228, 251
 Theodore Nik 12, 150, 262
 Thoreau Henry David 137, 265
 Thoret Jean-Baptiste 158, 165, 235,
 265
 Timmermann Bonnie 144
 Tobar Héctor 163
 Tokarska-Bakir Joanna 119, 253

Toullec Marc 51, 259
 Trump Donald 198, 265
 Tucker Ken 32, 260
 Tyl Mirosław 214, 253

U

Ugniewska Joanna 114, 255
 Uhrynowska-Hanasz Zofia 22, 82,
 135, 226, 252
 Unterschuetz Alicja 178, 242, 266
 Urbański Jarosław 245, 265
 Urry John 124, 265

V

Vacche Angela Dalle 72, 261
 Van Dyke W.S. 269
 Van Peebles Mario 267
 Veblen Thorstein 146, 156, 265
 Venturi Robert 197, 211, 220, 265
 Vidor King 164, 267
 Vimercati Giovanni 25, 265
 Virilio Paul 84, 93, 95, 265
 Von Sternberg Josef 268

W

Wachowski Andy 268
 Wachowski Larry 268
 Wallis Aleksander 86, 89, 91, 171, 187,
 196, 197, 265
 Wallon Simon 267
 Wan James 269
 Weiner Jonah 27, 115, 195, 223, 265
 Weintraub Steve 35, 260
 Wenders Wim 30, 200, 265
 Wiene Robert 45
 Wiertow Dziga 45

Wilde Oscar 243, 265
Wilkoszewska Krystyna 93, 96, 131,
265
Williams Tony 207
Wilson F. Paul 49, 50, 257, 265
Winding Refn Nicolas 268
Wolf Peter 51
Woźniak Monika 217, 255
Wyrwas-Wisniewska Monika 234,
255

Y

Yerkovich Anthony 51, 150
Young Arthur 84, 85

Z

Zawojski Piotr 134, 265
Zeidler-Janiszewska Anna 225, 243,
253, 258
Žižek Slavoj 137, 226, 229, 230, 265
Zorbaugh Harvey Warren 197, 265
Zuboff Shoshana 178, 242, 266

Ż

Żakowski Maciek 153, 177, 245, 251,
253
Żukowski Dariusz 9, 133, 140, 162,
255, 258
Żuławnik Jacek 55, 251

Goodbye, America

The mythology of late capitalism in Michael Mann's films

Summary

The wanderings of Michael Mann have been going on since 1972, when the director stepped into the role of tour guide in the United States. In the now inaccessible film *17 Days Down the Line*, the ideological orientation of the protagonist of this monograph resounds. The journey takes place in different places and times. It is bound together by the worldview of its participants. The protagonists of Mann's films are characterised by a peculiar view of reality: they face the forces of globalised capital, but their internal radar tells them to function according to the ethics of mid-20th century capitalism. This juxtaposition invariably initiates conflict in the author's films and series.

An important point of reference in this book for the analysis of the late capitalist practices portrayed by Mann are the writings of James Graham Ballard. Although, at first glance, these authors do not have much in common, they can be seen as representatives of a critical doublespeak on the system. In such a view, the American director would even be regarded as the heir to the British literary writer. The highways that weave around reality, the sprawling cities, the car fever and the towering skyscrapers are the basic motifs of his work and, incidentally, the most literal emblems of neoliberalism.

The book's compositional buckle is formed by the juxtaposition of the two moments of each encounter: the greeting and the farewell. In turn, the North American hegemon is placed at the centre of the narrative. I begin the coverage by recalling the novel *Hello America* (1981). In this book, Ballard outlines the reality of a world in which the energy crisis has led to a reshuffling of the global balance of power. In the new order, the United States does not exist, but it still attracts European dreamers. Despite the inhospitable reception, the newcomers stay in the New World to restore its former glory. They succumb to the ideological call because they believe that by heeding the voice of American mythology they will not be left empty-handed. Successive expeditions of colonisers continue to greet America. In Ballard's novels, one can see the need to reclaim the values of liberal capitalism in a – seemingly – post-capitalist reality.

Similarly to Ballard, Mann also tackles in his films and TV series the issue of realities caught up in neoliberal ideology, which affects the reorientation of basic categories of social life and the way reality is perceived. I treat the screen world presented as an extension and expansion of the Ballardian imaginarius. In this respect, however, Mann presents a different perspective. In the work of the American director, the hitherto idealistic people, afflicted by numerous injustices, decide to say goodbye to America. Eventually, the parting does not take place. Not being affirmatively disposed towards the system, but not wanting to function outside of it either, the protagonists locate themselves on its boundary. They remain so entangled in the system's rules that not only are they unable to make a gesture of detachment, but ultimately, under the influence of economic pressures, they become fully devoted to it. It turns

out that the line of demarcation is deceptive – after all, there is no outside in which one could take refuge from the dictates of the system.

The parting with America is therefore suspended. Instead, the separation takes place on another level. The protagonists destroy their families and romantic relationships in order to increase their chances of realising economic advancement. In doing so, they remain indifferent to their own moral needs and the pleas of their loved ones. They only react to the system's promptings to satisfy their professional obligations. These cues attack from everywhere: they are present in the spaces surrounding them. Impressive skyscrapers, spectacular glass facades, endless lines of motorways intensify fantasies of prosperity. Mann's fetishised metropolises are monuments to the system – they concentrate the mythology of late capitalism to the highest degree.

This book covers almost all of Mann's audiovisual productions made since 1979. The individual films and series, however, are not subjected to the typical film studies analysis, conducted in a diachronic order. What seems more engaging is the specific facet of the director's work, related to the tracking down of a destructive ideology. From the beginning of his career, Mann has been weaving a multidimensional narrative about a world caught up in the realities of late capitalism and drawing attention to the reorientation of the basic categories of social life. He does not, however, give an overall picture of reality, but tells us about certain aspects of it.

The visualisation of the key problems of the present day usually begins with the recognition of space. American metropolises are the object of the director's fascination, but at the same time they serve as a critique of the ideology reflected in them. Mann attributes to these monumental spaces of constant movement and social dynamism the character of cultural texts with sociological potential. Metropolises and cities act as patrons of reflection on neoliberalism; or at least excerpts of it. The images of cities captured by Mann, reminiscent of the once popular city symphonies in terms of their production, reveal the socio-political specificity of the present and offer clues to the power of capitalist myths. The car parks, harbours, airports and motorways spilling across the Los Angeles landscape are the reminders of the call for mobility that functions in American culture. The temples of consumption and the fashion catwalks of Miami are a pretext for analysing the hyper-consumption profile of the United States. In turn, the monumentally overwhelming architecture of Chicago and Atlanta, the glittering glamour of Las Vegas and the awe-inspiring ambition of Louisville's vertical sprawl refer to the essence of social divisions. The analysis of selected aspects of the city of wandering, the city of consumption and the cities of social divisions, in turn, provides directions for further exploration. The director continually samples and analyses realities that expose the status of the United States as the cradle of late capitalism.

In these grim realities, the protagonists of Mann's work seek utopia and cherish the dream of a secure world of eternal happiness. Sooner or later, the illusion of unlimited possibilities crumbles and the protagonists become aware of impending disaster. It is only when the consequences of trusting in the neoliberal dream become apparent that they realise that calls for mobility and free choices from the very beginning have only perpetuated a violent ideology.

Redaktor
Barbara Konopka

Projekt okładki
Dominika Lech

Projekt makiety
Zofia Oslislo-Piekarska

Redakcja techniczna, łamanie
Paulina Dubiel

Korekta
Adriana Szaforz

Redaktor inicjujący
Przemysław Pieniążek

Nota copyrightowa obowiązująca do 31.05.2025:

Copyright © 2024 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzysiamy otwartej nauce

Od 1.06.2025 publikacja dostępna na licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

 <https://orcid.org/0000-0002-4550-7679>

Sitek, Wojciech

Żegnaj, Ameryko : mitologia późnego kapitalizmu
w filmach Michaela Manna / Wojciech Sitek. –

Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu
Śląskiego, 2024

DOI <https://doi.org/10.31261/PN.4182>

ISBN 978-83-226-4346-4

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-4347-1

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
<https://wydawnictwo.us.edu.pl>
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: **18,0**. Liczba arkuszy wydawniczych: **19,0**. PN **4182**. Cena **69,90** zł (w tym VAT). Publikację wydrukowano na **Munken Polar 100 g vol. 113**. Do składu użyto kroju pisma **Maecenas** (autorstwa Michała Jarocińskiego). Druk i oprawę wykonano w drukarni volumina.pl Sp. z o.o. (ul. Księcia Witolda 7–9, 71-063 Szczecin)

Kup książkę

Michael Mann proponuje w swojej twórczości wielowymiarową narrację o świecie uwikłanym w realia późnego kapitalizmu. Pochyla się nad postaciami, które nie są pozytywnie nastawione do systemu, ale nie chcą też funkcjonować poza nim. Bohaterowie filmów Manna pozostają wierni regułom rynku; ignorują własne potrzeby moralne i prośby ukochanych. Wsłuchują się jedynie w wezwania do zadośćuczynienia zawodowym powinnościom. Sygnały te nadchodzą zewsząd – są obecne w przestrzeniach i przedmiotach. Fantazję o dobrobycie intensyfikują imponujące wieżowce, spektakularne szklane fasady i niekończące się linie autostrad. Fetyszyzowane przez Manna metropolie wydają się pomnikami systemu – w najwyższym stopniu skupiają w sobie mitologię późnego kapitalizmu. Szaleńcze tempo życia wzmacnia tęsknotę za inną egzystencją. Czy pożegnanie Ameryki jest w ogóle możliwe?

Treść niniejszej książki obejmuje wszystkie dzieła audiowizualne Manna. Nie są w niej obecne jednak drobiazgowo analizy poszczególnych filmów, kulisy ich powstawania czy ciekawostki realizacyjne. Tę funkcję spełniają liczne monografie i popularnonaukowe opracowania internetowe. *Żegnaj, Ameryko. Mitologia późnego kapitalizmu w filmach Michaela Manna* odwołuje do zagadnień społecznych. Trwająca tułaczka bohaterów, dosięgające ich zagubienie i niepewność, a wreszcie podejmowane próby odnalezienia wytchnienia, mają swoje źródło w realiach późnego kapitalizmu. By odsłonić profil rzeczywistości, należy podjąć wędrówkę po ekranowych miastach. Snucie się ulicami portretowanych metropolii może przypominać labiryntową przeprawę, w jakiej uczestniczą postaci zaludniające światy Michaela Manna.

